

Kur'an'ı Anlama ve İslami İlimler Temel Öğretim Programları: Konya Örneği

Mustafa BAŞKONAK

Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Karaman/Türkiye,
mbaskonak@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2007-1506>

Osman İŞLEK

YL Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Karaman/Türkiye,
osmanislekk@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-5789-408X>

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş Tarihi: 04.01.2026

Kabul Tarihi: 03.06.2026

Yayın Tarihi: 15.06.2026

İntihal

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Finansman: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder.

Yazar Katkıları:

Çalışmanın Tasarlanması: MB (%70), Oİ (%30),
Veri Toplanması: MB (%40), Oİ (%60),
Veri Analizi: MB (%60), Oİ (%40),
Makalenin Yazımı: MB (%60), Oİ (%40),
Makale Gönderimi ve Revizyonu: MB (%70), Oİ (%30).

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Telif Hakkı

© Mustafa BAŞKONAK-
Osman İŞLEK | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Öz

Kur'an-ı Kerim'in lafzî olarak ezberlenmesinin yanında anlamının yaşama aktarılması hususunda ülkemizde güçlü bir eğitim geleneği oluşmuştur. Bu doğrultuda lise ve üzeri eğitim kademesindeki hafızların Kur'an'ın anlam dünyasında ve temel İslâmî ilimlerde yetiştirilmelerine yardımcı olmak amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı ve İslami İlimler Temel Öğretim Programı geliştirilerek uygulamaya konulmuştur. Daha yeni sayılabilecek bu programlarda; içeriklerin niteliği, uygulama süreçlerinin işleyişi, ölçme ve değerlendirme kriterleri ile öğrenci profilleri ve sınıf yapılarının programda görev yapan eğitimciler tarafından tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma, kurslarda görev yapan eğitimci ve idarecilerin Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı ve İslami İlimler Temel Öğretim Programının etkililiği ve sürdürülebilirliğine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel yöntemle dayalı olarak durum deseni ile gerçekleştirilen araştırmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Amaçlı örnekleme ile belirlenen çalışma grubu, Konya il merkezinde Kur'an'ı Anlama ve İslami İlimler Temel Öğretim Programı uygulanan beş Kur'an kursunda görev yapan dört idareci ile altı eğitimciden oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlar; ilgili programların, hafızlığını tamamlamış öğrencilerin temel İslâmî ilimler alanındaki bilgi, beceri ve tutumlarını destekleyen önemli bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Katılımcılar, program içeriklerini öğrenci yaş ve seviyelerine uygun; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal gelişimi destekleyici olarak değerlendirmektedirler. Bununla birlikte programların tanıtım ve duyurularının daha sistematiik biçimde yürütülmesine, derslerin pratik uygulamalarla desteklenmesine ve programa özgü basılı-dijital öğretim materyallerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Hafız olmayan öğrencilerin programa dâhil edilmesi olumlu bir adım olarak görülmekle birlikte bu öğrenciler için ayrı ya da destekleyici eğitim modellerinin oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca eğitimci yeterliliklerinin program başarısındaki belirleyici rolü göz önünde bulundurularak öğretici ve yöneticilere yönelik meslekî gelişim çalışmalarının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, hafızlık sonrası din eğitiminin niteliğini artırmak amacıyla programların yaygınlaştırılması, özellikle İslami İlimler Temel Öğretim Programının uygulandığı kurs sayısının artırılması ve uygulamaların etkililiğine yönelik yeni araştırmalar yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı, İslami İlimler Temel Öğretim Programı, Hafız.

Atıf

Başkonak, Mustafa-İşlek, Osman. "Kur'an'ı Anlama ve İslami İlimler Temel Öğretim Programları: Konya Örneği". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 9/1 (2026), 158-180. <https://doi.org/10.52637/kiid.1856094>

Basic Education Programs for Understanding the Qur'an and Islamic Sciences: The Case of Konya

Mustafa BAŞKONAK

Assoc. Prof., University of Karamanoğlu Mehmetbey, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Karaman/Türkiye, mbaskonak@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2007-1506>

Osman İŞLEK

MA Student, University of Karamanoğlu Mehmetbey, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Studies, Karaman/Türkiye, osmanislek@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-5789-408X>

Research Article

History

Received: 04.01.2026

Accepted: 03.06.2026

Published: 15.06.2026

Plagiarism

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Funding: The authors acknowledges that they received no external funding in support of this research.

Author Contributions:

Conceiving the Study: MB (%70), Oİ (%30), Data Collection: MB (%40), Oİ (%60), Data Analysis: MB (%60), Oİ (%40), Writing up: MB (%60), Oİ (%40), Submission and Revision: MB (%70), Oİ (%30).

Competing Interests: The authors declares that have no competing interests.

Copyright

© Mustafa BAŞKONAK-Osman İŞLEK | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Abstract

The education for the memorization of the Qur'an, as well as for applying its teachings to daily life, has developed strongly in our country. To assist hafız (memorisers of Qur'an) at secondary school level and above in developing their knowledge of the meaning of the Qur'an and basic Islamic sciences, the Presidency of Religious Affairs developed the Basic Education Programme for Understanding the Qur'an and the Basic Education Programme for Islamic Sciences. In these relatively new programs, it is essential that the educators involved systematically identify the quality of the content, the functioning of implementation processes, the assessment and evaluation criteria as well as student profiles and classroom structures. This study aims to examine the views of educators and administrators working in the courses regarding the effectiveness and sustainability of the Basic Education Programme for Understanding the Qur'an and the Basic Education Programme for Islamic Sciences. In this qualitative study, designed as a case study, the data were collected through a semi-structured interview form and analyzed using descriptive analysis. The study group, determined through purposive sampling, consists of four administrators and six educators in five Qur'an courses in the city center of Konya where the Basic Education Programs for Understanding the Qur'an and Islamic Sciences are implemented. According to the findings, the programs perform an important function in supporting the knowledge, skills, and attitudes of students who have completed memorization of the Qur'an in the field of basic Islamic sciences. Participants evaluate the program contents as appropriate to students' ages and levels, and as supportive of their cognitive, affective, and behavioral development. Moreover, the findings indicate a need for more systematic implementation of program promotion and dissemination activities, greater integration of practical applications into the courses, and the development of program-specific printed and digital instructional materials. While the inclusion of non-memorizer students is regarded as a positive step, it is recommended that separate or supportive educational models be developed to address the needs of these students. Furthermore, considering the decisive role of educator competencies in the success of the programs, the study concludes that professional development activities for instructors and administrators should be expanded. The study emphasizes the need to broaden the implementation of these programs in order to enhance the quality of post-memorization religious education, particularly by increasing the number of courses offering the Basic Education Programs for Understanding the Qur'an and Islamic Sciences, and by conducting further research on the effectiveness of their implementation.

Keywords: Religious Education, Non-Formal Religious Education, Basic Education Program for Understanding the Qur'an, Basic Education Program for Islamic Sciences, Hafız.

Cite as

Başkonak, Mustafa-İşlek, Osman. "Basic Education Programs for Understanding the Qur'an and Islamic Sciences: The Case of Konya". *Journal of Kocatepe Islamic Sciences* 9/1 (2026), 158-180. <https://doi.org/10.52637/kiid.1856094>

Giriş

İslâm medeniyetinin teşekkülünde ve inanç esaslarının toplumsal hayata mal edilmesinde dinî eğitim kurucu bir rol üstlenmektedir. Bu eğitim sürecinin temelini ise ilâhî mesaj oluşturmaktadır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in müslümanların hayatına yön veren temel esasların başında gelmesi, Hz. Peygamber (s.a.s) döneminden itibaren Kur'an öğretimine büyük bir önem atfedilmesine ve çeşitli eğitim kurumlarının teşekkül etmesine zemin hazırlamıştır.¹ İslâm düşünce ve eğitim geleneğinde Kur'an eğitimi, yalnızca lafzını düzgün ve kurallarına uygun biçimde okumayı öğrenmekle sınırlı kalmamış aynı zamanda içerdiği ilâhî mesajların anlaşılması, yorumlanması ve hayata aktarılması gibi çok yönlü bir süreci de kapsamıştır. Bu bağlamda Kur'an eğitimi, bireyin hem zihinsel hem de ahlâkî gelişimini destekleyen, manevî dünyasını şekillendiren temel bir öğrenme alanı olmuştur. Bu geniş yelpaze içerisinde yer alan ve Kur'an'ın baştan sona ezberlenmesini ifade eden hafızlık,² Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından resmi olarak Hafızlık Eğitim Programları aracılığıyla yürütülmektedir.

Hafızlık Eğitim Programları altı programdan oluşmaktadır. Güncellenme tarihlerine göre programlar; öğrencilerin uygun okuma bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi için Hafızlık Eğitimi Kursları Talim Programı;³ hafızlık eğitim sürecindeki öğrencilerin mûsikî bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi için Hafızlık Eğitimi Kursları Dini Mûsikî Programı;⁴ araştırmanın ana temasını oluşturan Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı (KATÖP)⁵ ve Kur'an Kurslarında İslami İlimler Temel Öğretim Programları (İİTÖP);⁶ Hafızlık Eğitim Programını desteklemek ve kazanımlarını artırmak üzere Hafızlık Eğitimi Destek Programı;⁷ öğrencilerin hafızlıklarını pekiştirmesi adına Hafızlık Tekrar Programı;⁸ öğrencilerin bireysel beceri, ihtiyaç ve beklentilerinin göz önünde bulundurulduğu Hafızlık Eğitim Programı⁹ şeklinde sıralanmaktadır.

Öğrencilerin eğitim hayatının önemli bir kısmını kapsayan hafızlığa hazırlık, ezberleme ve sağlama¹⁰ sürecinde bir hafızın Kur'an'ın lafzına hâkim olduğu kadar anlam dünyasına da vakıf olması ve İslâm medeniyetinin zengin ilmi tecrübesi ile buluşması temenni edilen bir husustur.¹¹ Bu hedefe ulaşabilmek için hafızlığını tamamlamış öğrencilerde Kur'an dili olan Arapça'nın ve İslâmî ilimler altyapısının sağlam bir şekilde oluşturulmasının gerekliliği alan uzmanları tarafından sıklıkla dile getirilmektedir.¹² DİB tarafından hedef kitlenin ihtiyaçlarından hareketle oluşturulan KATÖP ve İİTÖP, hafızlık eğitimi tamamlayıcı bir öneme sahiptir. KATÖP ve İİTÖP'ün birbirini tamamlayıcı bir yapıya sahip olması nedeniyle bu araştırmada her iki program birlikte ele alınmıştır. Bu sebeple araştırma genelinde bu iki programı birlikte ifade edebilmek için KAİİTÖP kısaltmasının kullanılması tercih edilmiştir. Bu çalışmada her iki programın idareci ve eğitimciler açısından değerlendirilmesi hedeflendiğinden, öğrenciler ve velilerin görüşlerine yer verilecek devam niteliğinde ayrı bir araştırmanın yapılması önem arz etmektedir.

1. Kur'an'ı Anlama ve İslami İlimler Temel Öğretim Programları (KAİİTÖP)

1.1. Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı (KATÖP)

Tarih boyunca içinde bulunulan dönemin toplumsal ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda Kur'an eğitimi daima öncelikli bir konumda yer almış ve toplum nezdinde merkezî bir ilgi odağı teşkil etmiştir.¹³ Hafızlık eğitimi, İslâm toplumlarının dinî ve ahlâkî yapısının şekillenmesinde hayatî bir rol üstlenmiş; bireyin Kur'an'la derin, bilinçli ve sürekli bir bağ kurmasını hedefleyen köklü bir eğitim geleneği olarak değerlendirilmiştir.¹⁴ Kur'an'ın ezberlenmesi ve hayata tatbik edilmesi çabaları da bu ilginin somut tezahürleri arasında sayılabilir. Ancak lafzî ezberi merkeze alan hafızlık eğitiminin hedef

¹ İslâm tarihinde teşekkül eden eğitim kurumları için bk. Ahmet Çelebi, *İslâm'da Eğitim-Öğretim Tarihi*, çev. Ali Yardım (İstanbul: Damla Yayınevi, 1998); Mustafa Köylü - Şakir Gözütok (ed.), *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017).

² Nebi Bozkurt, "Hafız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 22 Şubat 2026).

³ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Hafızlık Eğitimi Kursları Talim Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2020).

⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Hafızlık Eğitimi Kursları Dini Mûsikî Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2020).

⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2021).

⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *İslami İlimler Temel Öğretim Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2021).

⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Hafızlık Eğitimi Destek Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2022).

⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Hafızlık Tekrar Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2024).

⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Hafızlık Eğitim Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2024).

¹⁰ Ezberlenen Kur'an-ı Kerim âyetlerinin unutulmaması için düzenli tekrar edilmesi sürecine sağlama ya da pekiştirme adı verilir.

¹¹ Muhammet Karaosman, "İlahî Kelamın Muhafazasına Farklı Bir Yaklaşım Konu ve Anlam Merkezli Hafızlık Önerisi", *Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Haziran 2017), 41-42; Hayrettin Öztürk, "Bilgi, Kalite, Hazırbulunululuk ve Verimlilik Bağlamında Hafız Adaylarının Eğitimi", *Çeşitli Yönleriyle Hafızlık Eğitimi*, ed. Hatice Şahin Aynur (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2021), 68.

¹² DİB, *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*, 4.

¹³ Mustafa Başkonak, *Öğün Eğitimde Hafızlık Sağlama* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022), 3.

¹⁴ Cemil Osmanoğlu - Hüseyin Algur, "Hafızlık Eğitimi Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Bilimname* 49 (Nisan 2023), 5.

kitlenin beklentilerini karşılarsa da bireyi Kur'an'ın anlam dünyasıyla buluşturduğunu söylemek güçtür. Bu amaca ulaşmada en kritik adım, Kur'an'ın nâzil olduğu dil olan Arapçayı öğrenmekten geçmektedir.¹⁵ Dolayısıyla hafızlık eğitimi tamamlayarak metni Arapça orijinaliyle ezberleyen bir öğrenciden asıl beklenen salt tekrar değil metnin taşıdığı anlamı derinlemesine idrak edebilmesi ve yorumlayabilmesidir.

Eğitim-öğretim sürecinin temelini oluşturan hedef unsur, öğrenciye hangi bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazandırılması gerektiği sorusuna verilen cevapla şekillenmektedir.¹⁶ Dil öğrenimi özelinde bu hedefler; dil bilgisi kurallarının özümsemesi, dinleme-anlama, okuma-anlama, yazma ve konuşma gibi temel dil becerilerinin bütünleşik bir yaklaşımla kazandırılması ve bu becerilerin pratik iletişim ortamlarında etkin biçimde uygulanabilir hale getirilmesini kapsamaktadır.¹⁷ KATÖP, bu kapsayıcı yaklaşım doğrultusunda öğrencilerin yeterlilik kazanmalarını hedeflemektedir ve “dil bilgisi, okuma-anlama, dinleme-konuşma ve yazma” olmak üzere dört temel alandan oluşmaktadır. Dil bilgisi alanında sarf ve nahiv, dinleme-konuşma alanında ise muhâdese ve istimâ' alt alanları yer almaktadır.¹⁸

KATÖP, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal hayata aktif katılımlarını desteklemek üzere iki farklı alternatif program şeklinde sunulmaktadır. Birinci alternatif, kış döneminde haftada 18 saat ve yaz döneminde haftada 30 saat olmak üzere yılda üç dönem ve 852 krediden oluşmaktadır. İkinci alternatif ise haftada 30 saat, yılda iki dönem ve 1020 krediden oluşmaktadır.¹⁹ Alternatif programlar imkânlar çerçevesinde uygulanabilmektedir. Programda yatılı kalacak öğrenciler için üst yaş sınırı erkeklerde 20, kadınlarda ise 24 olarak belirlenmiştir.²⁰

2018-2019 eğitim-öğretim yılında 17 kursta²¹ açılan KATÖP'ün 2023-2024 eğitim-öğretim yılında 97 kursta 2.088 öğrenciye²² ulaştığı görülmektedir. Programın uygulandığı kurslarda fiziksel altyapının öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmesi;²³ öğrencilerin yaş, cinsiyet ve hazırbulunuşluk düzeyleri dikkate alınarak eğitim içeriklerinin tasarlanması;²⁴ öğrenci ve velilerin programın amaçları, kapsamı ve beklenen çıktıları hakkında detaylı şekilde bilgilendirilmesi;²⁵ eğitimcilerin alan yeterliliklerinin programın hedefleri ve içeriği ile uyumlu olması²⁶ büyük önem taşımaktadır. Bu unsurların programın kalitesini artırmada ve programın daha geniş bir hedef kitlesine ulaşmada etkili rol oynayacağı öngörülmektedir.

1.2. İslami İlimler Temel Öğretim Programı (İİTÖP)

Temel Arapça eğitimlerini Kur'an'ı Anlama Programı ile tamamlayan ve Kur'an'ın anlam dünyasına hâkim olmak ve İslâmî ilimler hakkında kendini yetiştirmek isteyen öğrencilerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi amacıyla DİB tarafından İİTÖP uygulamaya konulmuştur. İlk olarak 2021-2022 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya başlanmış; pilot uygulama kapsamında 10 Kur'an kursunda²⁷ yürütülmüş ve sonraki yıllarda ihtiyaçlara bağlı olarak farklı illerde ve kurslarda yaygınlaştırılmıştır.

Programda; öğrencilerin Arapça dil becerilerinin kalıcı hâle getirilmesi ve bu becerileri diğer ilim alanlarında etkin bir şekilde kullanabilmeleri; Kur'an'ı anlayabilecek sağlam bir altyapı kazanmaları ve Tefsir, Hadis, Fıkıh, Akaid ve Siyer gibi İslâmî ilimlerde derinlemesine bilgi sahibi olmaları; millî ve manevî duygularının geliştirilmesi ayrıca yüksek din öğretiminde alacakları eğitime yönelik güçlü bir ön hazırlık süreci yaşamaları hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda program, öğrencilerin sadece teorik bilgi edinmelerinden ziyade bilgilerini pratiğe yansıtabilen örnek şahsiyetler olarak yetişmelerini amaçlamaktadır.²⁸ Program, din eğitiminin klasik yöntemlerini modern pedagojik tekniklerle birleştirmekte ve öğrencilerin bireysel gelişimlerine katkı sağlamaktadır.

¹⁵ DİB, *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*, 4.

¹⁶ Aysu (Gürsel) Arslan - Neşe Tertemiz, “İlköğretimde Bilimsel Süreç Becerilerinin Geliştirilmesi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/4 (Aralık 2004), 283.

¹⁷ Mehmet Zeki Aydın, “Eğitimde Program Geliştirme ve Arapça Dersi Öğretim Programı Üzerine”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (Eylül 1996), 132.

¹⁸ DİB, *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*, 14.

¹⁹ DİB, *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*, 6.

²⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı Uygulama Esasları* (Ankara: DİB Yayınları, 2018).

²¹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Diyanet İşleri Başkanlığı 2018 Yılı İdare Faaliyet Raporu* (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 50.

²² Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Diyanet İşleri Başkanlığı 2022 Yılı İdare Faaliyet Raporu* (Ankara: DİB Yayınları, 2023), 67.

²³ Nagihan İnnab - Niyazi Yılmaz, “Mimari Açından Okulların Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *ATLAS Journal International Refereed Journal On Social Sciences* 8/50 (Kasım 2022), 2809.

²⁴ Ebru Gül Deretarla - İnanç Eti, “Okula Hazırbulunuşluk ve Okul Sisteminin Tarihi”, *Okula Hazırbulunuşluk Tüm Yönleri ile Okula Geçiş*, ed. Ebru Gül Deretarla - Gülsüm Hoş (Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş., 2024), 27.

²⁵ Engin Aslanargun, “Okul - Aile İşbirliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışma”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/18 (2007), 130.

²⁶ Ömer Cem Karacaoğlu, “Öğretmenlerin Yeterlilik Algıları”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (2008), 71.

²⁷ Diyanet Haber (DH), “İslami İlimler Temel Öğretim Programı Pilot Uygulamaları Başladı” (Erişim 20 Ekim 2025).

²⁸ DİB, *Kur'an Kursları İslami İlimler Temel Öğretim Programı*, 6-7.

Programa katılım için ön koşul, öğrencilerin KATÖP'ü başarıyla tamamlamış ve bu programa ilişkin resmî başarı belgesini almış olmalarıdır. Öğrencilerin eğitim-öğretim sürecindeki ders yoğunlukları, akademik ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak program kurgulanmıştır. Program; Kur'an-ı Kerim, Arapça, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Akaid, Siyer, Ahlâk, Belağat ve Mantık olmak üzere 10 temel alanda üç yıllık bir eğitim sürecini kapsamaktadır. Her eğitim yılı, kendi içerisinde ayrı ayrı değerlendirilmekte ve yıl bazlı başarı hedefleri belirlenmektedir. Bu sayede öğrencilerin akademik gelişimi sistematik bir şekilde takip edilebilmekte ve programın hedeflenen çıktılarına ulaşılması sağlanmaktadır. Her seviye, bir akademik yıla tekabül etmekte ve öğrencilerin üst seviyeye geçebilmeleri için mevcut seviyeyi başarıyla tamamlamaları gerekmektedir.²⁹ Programda başarılı sayılabilmek için öğrencilerin devam şartını yerine getirerek derslerden beklenen akademik performansı göstermeleri ve programın öngördüğü başarı kriterlerini karşılamaları gerekmektedir.

Programa devam eden bir öğrenci, Arapça dili ile ilgili bilgi ve becerilerini akademik düzeyde geliştirmektedir. Program, öğrencilerin sorumluluk bilincini artırarak onları entelektüel ve davranışsal anlamda geliştirmeye teşvik ettiği gibi³⁰ dinî bilgiyi sahih kaynaklardan edinerek bilişsel, duyuşsal ve davranışsal gelişimlerine katkı sağlamalarına ve tecrübelerini günlük yaşamlarında kullanabilmelerine yardımcı olmaktadır. Bu süreç, öğrencilerin dinî kimliklerini bilinçli bir şekilde inşa etmelerine ve toplumsal yaşamda etkin bir rol üstlenmelerine olanak sağlamaktadır.

DİB tarafından yürütülen yaygın din eğitimi programları üzerine literatürde farklı çalışmalar³¹ mevcut olsa da yapılan taramalar, KAIİTÖP özelinde bir araştırmaya rastlanmadığını ortaya koymuştur. Bu araştırma, KAIİTÖP gibi özel bir ihtisas programının uygulama boyutunu sahada çalışanların görüşleriyle değerlendiren öncü bir çalışma niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla alanyazına bu program özelinde somut ve uygulamaya dönük veriler sunmaktadır. Çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlar doğrultusunda politika geliştiricilere, karar vericilere, uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Tablo 1. Programların Uygulandığı Kur'an Kursları ve Öğrenci Sayıları

Kur'an Kursu	Cinsiyet	KATÖP'te Kayıtlı Öğrenci	İİTÖP'te Kayıtlı Öğrenci
Fahrettin Büyükkaplan	Erkek	20	17
Hacıveysizâde	Erkek	16	-
Meydanlı	Kız	16	-
Fahrünnisâ	Kız	12	-
Hale	Kız	16	-

1.3 Problem Durumu

Araştırmanın temel problemini, "Katılımcı görüşleri açısından KAIİTÖP'ün uygulama sürecindeki etkililiği ve işlevselliği nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle araştırmada: "Bu programlar amaçlarına ulaşma, uygulama süreçlerinin niteliği ve elde edilen kazanımlar açısından ne düzeyde başarılıdır?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Araştırma, temel problem çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere de odaklanmaktadır:

1. Katılımcılar, KAIİTÖP'ün içerik yeterliliği, bütünlüğü ve hedeflerle olan uyumunu nasıl değerlendirmektedir?
2. KAIİTÖP'ün uygulanabilirliği ve pedagojik çerçevesi katılımcılar tarafından nasıl algılanmaktadır?
3. Eğitimci ve idarecilerin KAIİTÖP'ün tanıtım ve duyuru süreçleri ile uygulama biçimlerine dair görüşleri nelerdir?
4. Katılımcıların KAIİTÖP'te kullanılan ölçme ve değerlendirme uygulamaları hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. KAIİTÖP'ün uygulama sürecinde karşılaşılan temel güçlükler ve bu güçlüklerin giderilmesine yönelik katılımcı görüşleri nelerdir?

1.4 Araştırmanın Amacı ve Önemi

²⁹ DİB, *Kur'an Kursları İslami İlimler Temel Öğretim Programı*, 8.

³⁰ DİB, *Kur'an Kursları İslami İlimler Temel Öğretim Programı*, 6-7.

³¹ Fatma Akdokur, "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu-I* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 1/95-107; Davut Doğan, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2014), 201-225; Hüseyin Algur, "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenmesi", *ATEBE* 10 (Aralık 2023), 1-37.

Araştırmanın temel amacı, DİB tarafından yaygın din eğitimi kapsamında uygulanan KAIİTÖP'ün uygulama süreçlerini, bu programlarda bizzat görev yapan idareci ve eğitimcilerin görüşleri doğrultusunda derinlemesine değerlendirmektir. Bu çerçevede söz konusu programların hedef, içerik, yöntem, öğretici yeterliliği ve öğrenci profili bakımından mevcut durumlarının ortaya konulması; uygulama sürecinde karşılaşılan güçlü ve zayıf yönlerin belirlenerek programın etkililiği, yeterliliği ve sürdürülebilirliğinin analiz edilmesi hedeflenmektedir.

DİB tarafından yürütülen yaygın din eğitimi programları üzerine literatürde çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte yapılan literatür taramaları KAIİTÖP özelinde müstakil ve kapsamlı bir alan araştırmasına rastlanmadığını ortaya koymuştur. Bu yönüyle eldeki araştırma, hafızlık sonrası eğitime yönelik özel bir ihtisas programı niteliği taşıyan KAIİTÖP'ün uygulama boyutunu doğrudan sahada çalışanların deneyim ve görüşleri üzerinden inceleyen bir program değerlendirme çalışmasıdır. Araştırmanın alanyazına bu program özelinde somut ve uygulamaya dönük veriler sunması; elde edilecek bulgularla din eğitimi alanındaki politika geliştiricilere, karar vericilere, program tasarımcılarına ve uygulayıcılara programın iyileştirilmesi yönünde veri temelli stratejik öneriler sağlaması bakımından alana önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Eğitimci ve idarecilerin KAIİTÖP'ün uygulama süreçlerine ilişkin deneyim, algı ve değerlendirmelerinin doğal bağlamı içinde derinlemesine incelenmesinin hedeflendiği bu araştırma, katılımcıların deneyimlerinden ortaya çıkan görüşlerin gerçekçi bir ortamda ve düzenli olarak incelenmesine olanak sağlayan nitel araştırma³² türündedir. Nitel yaklaşım, programın işleyişine ilişkin güçlü ve sorunlu yönlerin katılımcıların doğrudan ifadeleri üzerinden ortaya konmasına imkân sağlamıştır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, tamamına yakını hafız olan öğrencilerin eğitimine devam ettiği kurslarda görev yapan veya görevlendirilen eğitimcilerin ve idarecilerin KAIİTÖP'ün uygulama süreçlerine ilişkin değerlendirmelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde durum çalışması deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşım³³ olmasının yanı sıra gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamın içindeki bir durumun araştırılmasını gerektirmektedir.³⁴

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, araştırmanın yapıldığı tarihte Konya il merkezinde bünyesinde KATÖP ve İİTÖP uygulanan beş Kur'an kursunda görev yapan ve görüşmeyi kabul eden idareciler ve eğitimcilerden oluşmaktadır. Programın uygulandığı Kur'an kurslarında görev yapan idarecilerden biriyle görüşme gerçekleştirilememiş, bunun yerine aynı kurumdan iki eğitimciyle mülakat yapılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme ile bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine bir incelemenin yapılabilmesi³⁵ hedeflenmiştir. Bu bağlamda eğitime yeni başlayan ve yabancı uyruklu eğitimcilerin kurslarda bulunması sebebiyle araştırmanın niteliğini güçlendirmek amacıyla sürece daha hâkim olan eğitimcilerle görüşülmesi tercih edilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesindeki önemli noktalardan bir diğeri ise idarecilerin ve eğitimcilerin programın açılışından itibaren sürece dâhil olan kişilerden seçilmesi olmuştur. Görüşmelerden önce katılımcılar araştırmanın amacı, kapsamı ve süreci hakkında bilgilendirilmiş; gönüllü katılım esas alınmıştır. Görüşmeler ortalama 40-60 dakika sürmüştür; ses kaydı alınmış ve gerekli yerlerde araştırmacılar tarafından not tutulmuştur. Katılımcılar, gizlilik ilkesi doğrultusunda kodlanmış; eğitimciler "E", idareciler ise "İ" harfi ile ifade edilmiştir. Çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Çalışma Grubuna Ait Özellikler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslekî Kıdem
İ1	Kadın	60	30
İ2	Erkek	43	17

³² Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 39.

³³ Linda Chmiliar, "Multiple-Case Designs", *Encyclopedia of Case Study Research*, ed. Albert J. Mills vd. (USA: SAGE Publications, 2010), 582-583.

³⁴ Robert K. Yin, *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları*, çev. İlhan Günbayı (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, 2017), 76.

³⁵ Şener Büyüköztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 92.

İ3	Kadın	38	9
İ4	Erkek	39	7
E1	Kadın	44	14
E2	Erkek	38	14
E3	Kadın	36	13
E4	Erkek	49	22
E5	Kadın	41	18
E6	Kadın	51	17

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların yaşlarının 36 ile 60 arasında değiştiği, meslekî kıdemlerinin ise 7 ile 30 yıl arasında olduğu görülmektedir. Bu çeşitlilik, araştırmanın farklı yaş gruplarından ve farklı meslekî tecrübeye sahip bireylerin görüşlerinden istifade ile hazırlanmasına imkân tanımıştır. Çalışma grubunda dört idareci ve altı eğitimci yer almış, böylece KAİİTÖP'ün yönetsel ve uygulama boyutlarının incelenmesine olanak sağlanmıştır. Katılımcıların altısı kadın, dördü erkek olup cinsiyet dengesi farklı bakış açılarını yansıtmaya katkı sağlamıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci ve Analiz

Araştırmanın verileri, gerekli izin³⁶ ve etik kurul onayı³⁷ alındıktan sonra toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak önceden hazırlanan soruların yanı sıra görüşme esnasında ortaya çıkan konuların da derinlemesine irdelenebilmesine olanak tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme formu³⁸ kullanılmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen bu görüşmeler³⁹ sayesinde katılımcıların deneyim ve algılarının kapsamlı bir şekilde ortaya konması hedeflenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda betimsel analiz yöntemi⁴⁰ kullanılarak veriler sistematik bir şekilde çözümlenmiştir. Araştırmanın amacı, mevcut durumu olduğu gibi betimlemeyi ve yorumlamayı gerektirdiğinden verilerin sistematik olarak tanımlanması, açıklanması ve neden-sonuç ilişkileri bağlamında yorumlanması süreçlerini içeren bu yöntem uygun görülmüştür. Bu kapsamda analiz süreci şu aşamalar izlenerek tamamlanmıştır:

1. Görüşmeler bire bir deşifre edilerek yazılı metne dönüştürülmüş,
2. Elde edilen metinler araştırmanın amaç ve alt problemleri (yeterlilik, problemler, çözüm önerileri) doğrultusunda organize edilmiş,
3. Çalışmanın güvenilirliğini artırmak için veriler kodlanarak tematik olarak sınıflandırılmış ve ortak desenler belirlenmiş,
4. Bulgular, katılımcıların doğrudan alıntılarıyla desteklenerek yorumlayıcı bir bakış açısıyla sunulmuştur.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerliğin sağlanması amacıyla; araştırma soruları, problem durumu ve alt problemler ile veri toplama araçları arasında uyuma dikkat edilmiştir. Görüşmelerin tamamı veri farklılaşmasını önlemek adına bizzat araştırmacılar tarafından yapılmış ve görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır.⁴¹ Nitel araştırmalarda sıkça vurgulanan iç geçerlik ilkesine uygun olarak elde edilen bulgular katılımcı ifadeleriyle desteklenmiş, gerektiğinde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.⁴² Güvenirliği artırmak için ise veriler sistematik bir biçimde toplanmış,⁴³ kodlama ve tema oluşturma aşamalarında tutarlılık sağlanmaya özen gösterilmiştir.⁴⁴ Bu bağlamda nitel araştırmalarda güvenirliği ifade eden tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütleri dikkate alınmış ve aşağıdaki önlemler alınmıştır:

³⁶ Konya İl Müftülüğü tarafından verilen 10.09.2024 tarihli ve E-67226392-251.99-5456494 sayılı araştırma izni.

³⁷ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından verilen 22.04.2024 tarihli ve 119 sayılı etik kurul kararı.

³⁸ Ahmet Güler vd., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 113.

³⁹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 40-41.

⁴⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 224.

⁴¹ Hilal Akman Dömbekci - Mehmet Akif Erişen, "Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/Özel Sayı 2 (31 Aralık 2022), 150.

⁴² Hatice Başkale, "Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 9/1 (Şubat 2016), 26.

⁴³ John W. Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches* (California: SAGE Publications, 2003), 190-194.

⁴⁴ Virginia Braun - Victoria Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 26.

1. Geçerliliği artırmak amacıyla, araştırma süreci ayrıntılı biçimde tanımlanmış; katılımcı özellikleri, veri toplama ve analiz yöntemleri şeffaf bir şekilde aktarılmıştır.
2. Geçerliliği güçlendirmek üzere görüşme soruları uzman görüşü alınarak hazırlanmış ve veri toplama süreci standart bir çerçevede yürütülmüştür.
3. Güvenirliği sağlamak için ise verilerin analizinde araştırmacı önyargılarını en aza indirmek amacıyla bulgular başka araştırmacılarla paylaşılmış ve yorumların tutarlılığı kontrol edilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda eğitimci ve idarecilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımıyla çözümlenmiş ve araştırma bulguları beş temel tema altında toplanmıştır. Temalara dair bir perspektif sunmak ve analiz kurgusunun takibini kolaylaştırmak amacıyla oluşturulan "Kod ve Alt Kod Matrisi" tablolar halinde sunulmuştur. Katılımcıların görüşlerinden elde edilen bulgular, ilgili alt başlıklarla birlikte detaylandırılmış ve doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

3.1. Programların İçerik Açısından Değerlendirilmesi

KAIİTÖP'ün başarısı, sunulan ders içeriklerinin niteliği ve bu içeriklerin aktarılmasında kullanılan öğretim teknolojileriyle yakından ilişkilidir. Programın teknik çerçevesi; klasik İslâmî ilimler geleneği ile modern dil öğretim tekniklerinin nasıl harmanlandığını, materyal seçiminde karşılaşılan zorlukları ve dijital dönüşüm ihtiyacını yansıtmaktadır.

Tablo 3. Programların İçerik Açısından Değerlendirilmesi Temasına İlişkin Kod ve Alt Kod Matrisi

Kodlar	Alt Kodlar
Ders Türlerine Göre İçerik Yapısı ve Öğretim Yöntemleri	-Klasik ve modern öğretim yöntemlerinin birlikte kullanımı -Görsel/işitsel materyallerin dil becerilerine katkısı -Disiplinler arası bağlam ve Türkçe kaynak ihtiyacı -Ön bilgi ve hazırbulunuşluk gereksinimi
Müfredatın Teorik ve Pratik Yeterliliği	-Teorik içeriklerin yeterliliği -Müfredatın geliştirilmesi önerileri -Eğitici yeterliklerinin müfredatın pratikliğindeki yeri -Ders dışında etkinlik ve uygulamaların gerekliliği
Eğitim Teknolojileri ve Dijital İçerik İhtiyacı	-İnteraktif ve dijital materyal eksikliği -Ders öncesi hazırlık ve sonrası pekiştirme ihtiyacı -Dijital platformlara erişim talebi
Eğitim Materyallerine Erişilebilirlik ve Sürdürülebilirlik	-Tamamlayıcı/Ek materyal gereksinimi -İleri düzey içerik beklentisi -Materyal maliyetleri ve ekonomik erişilebilirlik sorunları -Kurumsal kaynak desteği ve çözümler
Hafızlık Sağlama ve Müfredat Uyumu	-Yapılandırılmış hafızlık sağlama programı eksikliği -Kurumsal inisiyatifle oluşturulan zorunlu sağlama saatleri -Yoğun ders yükü ve hafızlık dengesi tartışması -Hafızlık yerine alternatif müfredat önerileri

3.1.1. Ders Türlerine Göre İçerik Yapısı ve Öğretim Yöntemleri

Yeni bir dil öğrenmek, kelime bilgisi ve gramer kurallarının ötesinde, o dilin kültürel kodlarını ve düşünce sistemini de kavramayı gerektiren bir süreçten ibarettir. Bu perspektiften hareketle, söz konusu KAIİTÖP'e katılan öğrencilerin metin analizleri vasıtasıyla çok boyutlu bir öğrenme deneyimi kazandıkları görülmektedir. Ancak İ1: "KATÖP'te hafız öğrencilerin varlığı dikkate alınarak âyet ve hadis çözümlemelerine daha fazla yer verilmesi ile müteşâbih ve fikhî içerikli âyetlerin seçilmesi daha faydalı olacaktır." şeklindeki ifadesiyle öğrencilerin İİTÖP'e başlamadan İslâmî ilimler alanında bilgi ve becerilerini geliştirme potansiyeline sahip olunmasının önemini dile getirmektedir.

Programın ders içerikleri hakkında katılımcılar Sarf-Nahiv dersinde konuların klasik yöntemlerle işlense de güncel okuma metinleri ve ölçme araçlarıyla desteklendiğini; Okuma-Anlama derslerinde, programın yöntem ve esaslarına uygun olarak güncel kaynakları kullandıklarını; Yazma dersinde ise öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamalı etkinliklerin kullanıldığını belirtmektedir. Öğrencilerin Arapça yazma ve konuşma becerilerinde yeni yöntem ve tekniklerin

kullanılmasıyla daha başarılı oldukları yapılan diğer araştırmalarda da ortaya konulmuştur.⁴⁵ Ayrıca Tetik tarafından Dinleme-Konuşma alanında konulara uygun olarak hazırlanmış Arapça animasyonlardan yararlanıldığı ve bu materyallerde geçen telaffuzların öğrencilerle birlikte tekrar edilerek pekiştirildiği vurgulanmaktadır. E1: “Animasyonlarda yer alan ifadeler dinleme sürecinde tekrar ettirilmekte ve telaffuz biçimlerinin farklı ortamlarda nasıl kullanıldığı incelenmektedir.” şeklinde bildirdiği görüşü ile etkinliklerin öğrencilerin dinleme ve doğru telaffuz becerilerini geliştirdiğini ve böylece bilişsel gelişimlerine olumlu katkı sağladığını ifade etmektedir. Yağlı, çizgi film ve animasyonların yabancı dil öğretimi sürecinde öğrencilerin dil öğrenme deneyimlerini zenginleştirdiğini; bununla birlikte onların sosyal ve kültürel gelişimlerine de önemli katkılar sağladığını ifade etmektedir.⁴⁶ Korkmaz ise çizgi film veya animasyonların izlenmesi sırasında videoların duraklatılmasının, öğrencilere sorular sorulmasının, not alınmasının ve öğrencilerin yorum ve değerlendirmelerinin dinlenmesinin izlenen animasyon ve filmlerin etkili bir eğitim aracı olabilmesi için son derece önemli olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷ Öte yandan E2’nin Türkçe kaynakların entegrasyonu ile ilgili vurgusu dikkat çekicidir: “Türkçe eserlerden de faydalanarak bu dersleri vermeliyiz. Çünkü derste Fıkıh konularının öğretilmesi hedeflenirken Arapça metinlerle karşılaşıldığında, öğrenciler metindeki dil bilgisel analizlere odaklanarak içerikten ve öğretilmesi hedeflenen ana konudan uzaklaşabiliyor.” şeklindeki ifadesiyle derslerin hedefleri ve derslerde ortaya çıkan bu gibi durumlardan dolayı amaca uygun Türkçe kaynaklara da programda yer verilmesinin gerektiğini dile getirmektedir. Programın kaynak çeşitliliği, geleneksel Arapça eğitim metodolojisi ile modern öğretim tekniklerinin bir bileşimini yansıtmaktadır. Bu yaklaşımın öğrencilerin akademik seviyelerine uygun ve disiplinler arası bağ kurabilecekleri bir öğrenme ortamı sunduğu düşünülmektedir.

3.1.2. Müfredatın Teorik ve Pratik Yeterliliği

Programın içerik yapısı kadar bu içeriğin pedagojik derinliği ve kademeli yapısı da verimliliği etkileyen temel unsurlardır. Araştırma verileri, katılımcıların büyük çoğunluğunun programın teorik içeriklerini yeterli bulduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle İ3: “İdareci olarak doğrudan derse girmememe rağmen müfredatın teorik temellerini güçlü buluyorum.” diyerek programın kuramsal altyapısını yeterli ve sağlam gördüğünü ortaya koymaktadır. Eğitimcilerin tamamı ise genel olarak müfredatla ilgili olumlu görüşe sahip olmakla birlikte iyileştirme önerileri sunmuşlardır. E2: “Nahivde el-Kavâ'idü'l-Müessere-I ilk olarak okunuyor, sonrasında Avâmil okunuyor. Kitapların okutulma sıralamasının değişmesinin daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. Hatta el-Kavâ'idü'l-Müessere çok yoğun bir içeriğe sahip, onun yerine farklı bir kaynak tercih edilmesi daha isabetli olabilir.” derken E6 ise pedagojik verimliliğin artırılması, dil bariyerinin aşılması ve teorik kavramların içselleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla: “Nahiv dersinde Arap dünyasında ortaokul ve lise öğrencileri için yazılmış bir eser okutuyoruz. Kitap çok güzel ancak bu kitabın mutlaka Türkçe bir kaynakla desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde öneride bulunmuştur. Katılımcıların teorik yeterlilik konusundaki olumlu görüşlerine rağmen ders kitaplarının içeriği ve kazanımları ile okutulma sıralamasının yenilenen Bloom Taksonomisi⁴⁸ ve kademeli öğrenme prensiplerine göre yeniden düzenlenmesi ile⁴⁹ yoğun içerikli ders kitapları için görsel şemalar ve özet tabloların yer aldığı tamamlayıcı kılavuzların oluşturulması programın etkililiğini artıracaktır.

E3, programın pratik yeterliliğinde eğitimcilerin alan bilgisi ve uygulama becerilerinin etkili olduğunu: “Hocaların teorik ve pratik bilgi düzeyi, öğrencilerin dil becerilerini aktif kullanmalarını doğrudan etkilemektedir.” sözleriyle aktarmıştır. E5: “Öğrenciler, KATÖP’ün başlangıcında temel Arapça becerilerinden yoksundur.” derken; İ3: “Düzenli çaba gösterildiğinde öğrenciler hızlı ilerleme kaydetmekte ve bu gelişim sözlü/yazılı sınavlarla somut biçimde ölçülebilmektedir.” sözleriyle öğrenme sürecinde istikrarlı çalışma neticesinde ortaya çıkacak ilerlemenin kolaylıkla fark edilebilirliğini vurgulamaktadır. Ayrıca E2: “Program içeriğinde ders dışı uygulamaya yönelik bir yönlendirme yer almıyor.” diyerek öğrencilere ders dışında yaptırabilecekleri etkinlik ve uygulamaların programda yer almasının gerekliliğini ifade etmektedir. Öğrencilerin temel Arapça becerilerinde gözlemlenebilir ilerleme sağlansa da ders dışı pratik desteklemeleri ve uygulama odaklı yaklaşımları güçlendirmenin genel

⁴⁵ İlhan Tetik, *Ters Yüz Sınıf Modelinin Arapça Öğretiminde Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2022), 133.

⁴⁶ Ali Yağlı, “Çizgi Filmlerin Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılması Martine (Ayşegül) Örneği”, *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)* 4/12 (2018), 708.

⁴⁷ Mehmet Korkmaz, “Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları”, *Bilimname* 2017/33 (2017), 57.

⁴⁸ Din eğitiminde bloom taksonomisi ve etkililiği için bk. Zehra Dursun, Eyüp Şimşek, “Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Kapsamında Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022), 385.

⁴⁹ Mehmet Yıldız, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programı'ndaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/19 (2021), 312.

verimliliği artıracak düşüncesi, kurs bazında bireysel gayretleri beraberinde getirmektedir. Örneğin, İ2'nin: "Geçtiğimiz yıl Ürdün'de düzenlediğimiz kamp programı sayesinde öğrencilerimiz dil becerilerini gerçek hayatta uygulayabilme fırsatı yakalamış ve bu deneyim onlar için önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur." ifadesi bu durumu desteklemektedir. İmkânların elvermesiyle birlikte benzer etkinliklerin düzenli aralıklarla tekrarlanması, dil becerilerinin kalıcılığını pekiştirecektir.

3.1.3. Eğitim Teknolojileri ve Dijital İçerik İhtiyacı

Çeşitli eğitim programlarının içeriklerine yönelik geliştirilen interaktif katılım odaklı dijital uygulamalar, öğrenme sürecinin kalıcılığını ve pekiştirilmesini destekleyici niteliğe sahiptir. DİB tarafından uygulanan KAİİTÖP kapsamında video, etkinlik kitabı, sunum ve çevrimiçi eğitim gibi özel içeriklerin bulunmadığı müşahade edilmektedir. E2: "Programa özgü yardımcı kaynaklar var mı, bilmiyoruz. Örneğin; programın uygulama kılavuzunda 'İstima' dersi için kaynakça bölümünde 'Örnek Kayıtlar' ibaresi yer almasına rağmen söz konusu materyallerin niteliği ve erişim yöntemleri belirsizdir. Bu eksikliği, Arapça öğretim elemanlarının desteğiyle telafi etmeye çalışıyoruz." şeklinde görüş bildirerek endişelerini dile getirmiştir. Öğrencilerin ders öncesinde bu tür uygulama ve etkinliklerle ön hazırlık yapmaları hazırbulunuşluk düzeylerini artıracak; ders sonrası tekrarlar ise öğrenilenlerin kalıcılığına katkı sağlayacaktır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından geliştirilen Eğitim Bilişim Ağı (EBA) gibi platformlar, ders öncesi ve sonrası destek mekanizmaları sunarak bu süreci örneklemektedir. Nitekim MEB'in Arapça ders kitaplarında yer alan karekod uygulaması, öğrencilerin ilgili videolara ve etkinliklere anında erişimine olanak tanımakta ve böylece öğrenme sürecinin sürekliliği desteklenmektedir. DİB tarafından yürütülen KAİİTÖP gibi programlarda ana ve yardımcı kaynakların entegre edildiği interaktif bir dijital uygulamanın geliştirilmesi hem öğrencilerin akademik gelişimine hem de eğitimcilerin materyal çeşitliliğine erişimde önemli katkılar sağlayacaktır.

3.1.4. Eğitim Materyallerine Erişilebilirlik ve Sürdürülebilirlik

Kaynakların niteliği kadar öğrenciler tarafından erişilebilirliği de öğrenme çıktılarına doğrudan etkileyen faktörlerdendir. Derslerde kullanılan kitap ve ders notlarının yeterliliğine ilişkin olarak katılımcılar, temel eğitim materyallerini genel anlamda yeterli görmektedirler. Bununla birlikte özellikle Sarf, Nahiv ve Tefsir gibi uzmanlık gerektiren alanlarda görev yapan eğitimciler, "eğitimin kalitesini ve verimliliğini artırmak amacıyla ek kaynaklara ihtiyaç duyduklarını" dile getirerek mevcut materyallerin bazı alanlarda desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedirler. E1: "Mevcut kaynaklar genel müfredat için yeterli ancak standart seviyede kalmaktadır." değerlendirmesinde bulunarak materyallerin temel gereksinimleri karşıladığını fakat daha ileri ve zenginleştirilmiş bir içerik sunmadığını belirtmektedir. Bu kapsamda, yardımcı alıştırma kitapçıları, testler ve soru-cevap uygulamaları gibi tamamlayıcı materyallerin kullanımının öğrenme sürecine önemli katkı sağladığını katılımcılar ifade etmişlerdir. Diğer taraftan program kapsamında önerilen bazı kaynakların maliyetinin yüksek olması, öğrenciler için erişilebilirlik sorunu oluşturmaktadır. Bu durum, eğitim kurumlarının kendi imkânları dâhilinde çözüm arayışlarına yöneltmektedir. İ1: "Derneğimiz aracılığıyla öğrencilere kaynak desteği sağlamaya çalışıyoruz." açıklamasını yaparak kurumsal imkânlar üzerinden öğrencilerin materyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir çaba içinde olduklarını ifade etmektedir. Kaynaklarla ilgili uzun vadede daha kalıcı ve sistematik çözümlerin geliştirilmesi eğitimciler ve öğrenciler için öneme sahiptir.

3.1.5. Hafızlık Sağlama ve Müfredat Uyumu

2024-2025 eğitim-öğretim yılı itibarıyla programa katılım şartları içerisinde bazı öğrenciler için hafızlık şartı yer almasa da (her sınıfta maksimum üç öğrenci) hafız öğrencilere sağlama yaptırılması önem arz etmektedir. İ1, İ3, İ4, E1, E3, E4 ve E5, benzer ifadelerle: "Programda hafızlık sağlama ile ilgili bir alan bulunmamakta; öğrenciler kendi hafızlık hocalarına ya da bireysel olarak çalışma yapmaya yönlendirilmektedir." görüşünü dile getirerek program kapsamında hafızlığa yönelik yapılandırılmış bir uygulamanın yer almadığını ve bu sürecin daha çok bireysel biçimde yürütüldüğünü ortaya koymaktadırlar. İ2 ve E2: "Kurslarımızda inisiyatif olarak her gün ilk ders saatlerini zorunlu olarak hafızlık sağlamaya ayırıyoruz." açıklamasında bulunarak programda yer almayan hafızlık uygulamasını kendi kurumları bünyesinde düzenli ve zorunlu bir uygulama hâline getirdiklerini ifade etmektedirler. İ1: "Program içeriğinde hafızlık sağlamaya yönelik herhangi bir düzenleme bulunmaması önemli bir eksikliktir; programda hafızlık sağlamaya sistematik bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir." değerlendirmesiyle mevcut yapıya dikkat çekmekte ve hafızlığa yönelik planlı ve yapılandırılmış bir düzenlemenin programa dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İ3 ise diğer katılımcıların aksine: "Programın çok yoğun olması sebebiyle zorunlu olarak sağlama yaptırılması öğrenciler için meşakkatli olacaktır." görüşüyle mevcut ders yükü içerisinde hafızlık uygulamasının zorunlu hâle getirilmesinin öğrenciler açısından ek bir zorlanma oluşturabileceğine dikkat çekmektedir. E5: "Özellikle gündüzlü öğrencilerin akademik yükünü artırmamak adına hafızlık sağlamanın zorunlu olarak eklenmesine karşıyım; bunun yerine meal derslerinin müfredata dâhil edilmesi daha uygun olacaktır."

değerlendirmesinde bulunarak öğrencilerin ders yükünü artıracak bir zorunluluğa mesafeli yaklaşmakta ve alternatif olarak meal derslerinin programa eklenmesini önermektedir. Bu yaklaşımın, “öğrencilerin dil ve mânevî gelişimlerine daha dengeli bir katkı sağlayacağını” ifade etmektedir. Çoğunlukla hafız öğrencilere hitap eden bu program kapsamında öğrencilerin Arapça ve İslâmî ilimler alanında yetkin bireyler olarak yetiştirilmeleri hedeflenmektedir. İçerik yoğunluğunun gerekçe gösterilerek öğrencilerin asgari düzeyde de olsa hafızlık sağlamalarına yeteri kadar imkân tanınmaması, programın en olumsuz yönü olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Programların Uygulanabilirliği ve Pedagojik Çerçevesi

KaİTÖP’ün uygulama başarısı, müfredatın içeriği kadar programın hangi kurumsal yapıda ve hangi pedagojik yaklaşımla sunulduğuyula da doğrudan ilişkilidir. Programın yapısal çerçevesi; kursların fiziki imkânlarından öğrenci kabul kriterlerine, eğitim modelinin kademeli yapısından barınma tercihlerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Tablo 4. Programların Uygulanabilirliği ve Pedagojik Çerçevesi Temasına İlişkin Kod ve Alt Kod Matrisi

Kodlar	Alt Kodlar
Programın Kademeli Yapısı, Yaş Sınırı ve Öğrenci Profili	-Programların tek çatı altında entegrasyonu önerisi -Entegrasyonu engelleyen fiziki ve beşerî yetersizlikler -Merkezî ve kesintisiz eğitim modeli arayışı -Yaş gruplarına ve öğrenci profiline yönelik esnek uygulamalar
Yatılı/Gündüzlü Eğitim Yaklaşımları ve Devam Politikası	-Yatılı eğitimin adaptasyon, devamlılık ve hafızlığa katkısı -Hafızlık yorgunluğuna karşı gündüzlü eğitim ihtiyacı -Ortam hafızasının (geçmiş anıların) psikolojik etkileri -Yatılılık şartıyla devamsızlığın fiilen önlenmesi
Hafız Olmayan Öğrencilerin Programa Katılımı ve Kapsayıcılık	-Din eğitiminde fırsat eşitliği ve kapsayıcılık -Karma sınıflarda pedagojik uyum ve intibak endişesi -Sınıf dinamiğini korumak için Kur'an kursu geçmişi arayışı -Hafızlığını tamamlayamayanlar için telafi ve motivasyon fırsatı

3.2.1. Programın Uygulanmasında Kademeli Yapı, Yaş Sınırı ve Mevcut Öğrenci Profili

KaİTÖP, din eğitimi alanında önemli bir boşluğu dolduran, dört yıllık süreci kapsayan ve örgün eğitimi tamamlayıcı nitelikte bir yapıya sahiptir. Başlangıç seviyesi olan KATÖP kapsamında 852 ve 1020 krediden oluşan iki farklı alternatif program sunulmaktadır. Konya'daki kursların tamamı, açık öğretim öğrencilerine yönelik Alternatif-II seçeneğini benimsemiştir.⁵⁰

E2'ye göre: “KATÖP ve İTÖP arasında tamamlayıcı bir bağ vardır. KATÖP temel olarak Arapça dil eğitimine odaklanırken; İTÖP Tefsir, Hadis ve Fıkıh gibi alanlarda uzmanlaşmayı hedeflemektedir.” İ3: “Bu programların ayrı ayrı isimlendirilmesi yerine tek bir çatı altında 1, 2, 3, 4 şeklinde kademeli olarak düzenlenmesi daha uygun olacaktır.” önerisini dile getirirken E6 ise: “Bu yaklaşım, öğrencilerin temel Arapça eğitimini tamamladıktan sonra İslâmî ilimler alanında ilerlemelerini kolaylaştıracak bir süreklilik sağlayacaktır.” değerlendirmesiyle kademeli yapının eğitim sürecine sürdürülebilirlik sağlayacağını vurgulamaktadır. Ancak bu entegrasyonun gerçekleştirilebilmesi için yeterli fiziki altyapı ve eğitim kadrosunun mevcut olması gerekmektedir. Mevcut durumda KATÖP uygulayan beş kurstan dördünde İTÖP’ün sunulmadığı görülmektedir. Bunun temel nedenleri arasında öğrencilerin program sonrası devam etme isteksizliği; sınıf, yemekhane ve yatakhane gibi fiziki imkânların yetersizliği; bu alanda uzman eğitimcilerin bulunamaması veya görevlendirilememesi gibi nedenler yer almaktadır. Bu sorunların aşılması ve programların daha verimli hale getirilebilmesi için İ1: “Öğrencilerin dört yıl boyunca kesintisiz eğitim alabileceği ve tüm imkânların sağlandığı merkezler hem programların tek bir çatı altında toplanmasını hem de eğitim kalitesinin artırılmasını mümkün kılacaktır. Böyle bir model, diğer bölgeler için de örnek teşkil edebilecek ve hedeflenen bir yaklaşımın benimsenmesine katkı sağlayacaktır.” şeklinde öneride bulunmuştur. 2024-2025 eğitim öğretim yılında Rize, Ankara ve İstanbul'da öğrencilerin Kur'ân-ı Kerîm, Arapça ve temel İslâmî ilimler noktasında daha nitelikli bir eğitim almalarını sağlamak amacıyla DİB tarafından Kur'an Eğitim Merkezleri açılmıştır. Adana, Bursa, Gaziantep, Konya, Mardin, Muş, Samsun, Sivas ve Van gibi illerde de eğitim merkezleri açılmış olup⁵¹ eğitimlerin başlaması için DİB tarafından çalışmalar devam etmektedir.

⁵⁰ Alternatif-II için bk. DİB, *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*, 6.

⁵¹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Kur'an Eğitim Merkezleri İletişim Bilgileri”, (Erişim 30 Ekim 2025).

Programa katılım için üst yaş sınırının 24 olarak belirlenmesine ilişkin E1: “Aynı yaş grubundaki öğrencilerin bir arada eğitim alması pedagojik açıdan daha uygundur.” sözleriyle akranlığın eğitim sürecine olumlu katkı sağlayacağını belirtmektedir. E3 ise E1’in görüşünün aksine: “Farklı yaş gruplarının bir arada bulunduğu sınıflarda ciddi uyum sorunları yaşanmamaktadır.” ifadesiyle yaş çeşitliliğinin sınıf içi uyum açısından belirgin bir problem oluşturmadığını dile getirmektedir. Ancak KATÖP’te aynı yaş grubuyla bir sınıf oluşturmak ve sürekliliği sağlamak adına İ2: “Sadece 8. sınıftan liseye geçmiş öğrencileri kabul ediyoruz.” derken İ4 ise: “Bu sene 9. ve 10. sınıftan öğrenciler kabul etmiştik. Ancak öğrencilerimizin ilerleyen süreçlerde üniversite ve imamlik gibi farklı alanlara yönelerek programı tamamlamadan ayrılma durumlarını da göz önünde bulundurarak, önümüzdeki senelerde sadece 9. sınıf öğrencilerini almaya odaklanacağız.” demiştir. Öğrenci profiline göre esnek uygulamaların ve farklı alternatiflerin geliştirilmesi, programın sürdürülebilirliğini artırma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

3.2.2. Yatılı ve Gündüzlü Eğitim Yaklaşımları ile Devam Politikası

Öğrencilerin yatılı ya da gündüzlü olarak eğitimlerine devam etmeleri konusunda kurslar arasında farklı yaklaşımlar benimsenmektedir. Görüşülen tüm idareciler, öğrencilerin talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine yatılı kalma imkânı sunduklarını ifade etmişlerdir. Ancak öğrencilerin eğitime yatılı olarak devam etmelerinin programa etkisi hakkında farklı görüşler mevcuttur. İ2: “Öğrencilerin yatılı kalmaları kursa adapte olma, derslere devam etme ve hafızlık sağlama gibi hususlara olumlu etki etmektedir.” görüşüyle yatılılık uygulamasının öğrencilerin eğitim sürecine uyum ve devamlılıklarını desteklediğini belirtmektedir. İ3 ise: “Öğrencilerin kursa geliyor olmaları derste aktif katılım sağladıkları anlamına gelmemektedir; ciddi bir hafızlık eğitiminden sonra öğrenciler gündüzlü olmalıdır.” önerisini dile getirerek fiziksel devamlı tek başına yeterli olmadığını ve eğitim modelinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Programların yoğun içeriği ve öğrencilerin zorlu bir hafızlık sürecinden geçmiş olmaları, bazı öğrencilerde kursta daha fazla bulunmak istememe ve bazı öğrencilerde ise kursu bırakmak isteme gibi durumlara neden olabilmektedir. KATÖP’ün uygulandığı kurs ile öğrencinin hafızlık yaptığı yerin aynı konumda olması ise (varsa) daha önce yaşadığı olumsuz anıları hatırlatması açısından dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bu noktada, gündüzlü eğitim seçeneğinin teşvik edilmesi; öğrencilerin bireysel gelişimleri, sosyal hayata entegrasyonları ve kişisel sorumluluk bilinci kazanmaları açısından olumlu katkılar sağlayabilir.

KATÖP ile ilgili yönetmeliklerde devamsızlıkla ilgili katı bir sınır öngörülmemiştir. Söz konusu programların uygulandığı kurslarda kurs yöneticileri ve eğitimciler derslere devamlılığın büyük önem taşıdığını ve genel olarak ciddi bir devamsızlık probleminin yaşanmadığını ifade etmişlerdir. Buna karşılık İ4: “Programın etkililiğini artırmak amacıyla yatılı kalmayı kurs olarak temel bir şart olarak belirledik.” açıklamasını yaparak yatılılık uygulamasının temel bir ilke olarak benimsendiğini belirtmektedir. Benzer şekilde E4: “Çocuğun günlük hayat telaşesi içerisinde derslerine çalışmayı ihmal etmesinin ve bu atmosferden kopmasının önüne geçebilmek amacıyla yatılı kalmayı program için temel şart koştuk. Bu nedenle devamsızlık yapanla ilişkimizi keseriz gibi bir tavır takınmak zorunda kalmadık.” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Program kapsamında yer alan derslerin içeriği ve birbirini tamamlayıcı yapısı göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin düzenli olarak derslere katılımı hem bireysel gelişimleri hem de akademik kazanımları açısından büyük önem taşımaktadır.

3.2.3. Hafız Olmayan Öğrencilerin Programa Katılımı

DİB’in 2023-2024 eğitim-öğretim yılı itibarıyla hafız olmayan maksimum üç öğrencinin sınıfta yer alabilmesi ile ilgili kararı, din eğitiminde kapsayıcılık ve fırsat eşitliği açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak bu uygulama, eğitimciler arasında pedagojik uyum, sınıf dinamiği ve öğrenci motivasyonu bağlamında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İ4’ün bu konuda: “Hafızlık geçmişi olmayan ancak ilgi ve merak duyan öğrencilerin programa katılımı, onların dinî bilgilerini derinleştirmek için bir fırsattır.” şeklindeki düşüncesiyle öğrencilerin potansiyelini ön plana çıkaran bir yaklaşım sergilemektedir. E2 ise çoğunluğu hafız olan sınıflarda uyum sorunlarının yaşanabileceğini öne sürerek: “Biz bu konuda Kur’an kursu ve hafızlık geçmişi olan öğrencileri tercih ediyoruz. Sınıf içi dengenin korunması açısından hafızlık geçmişi olan öğrencilerin tercih edilmesi elzemdir.” şeklinde kurs olarak yaklaşımlarını belirtmiştir. E6 ise: “Bir öğrencimiz var, kendisi hafız ama belgesini alamamış. Hafızlık belgesi şartı olsa bu öğrenci bu programa katılım sağlayamayacaktı. Hafızlığa başlayıp bitiremeyen öğrenciler için de bu durumun bir ayrıcalık olduğunu düşünüyorum. Hafızlık yapamadım diye içinde bir uhde olmasındansa burada farklı bir işi çok iyi yapıyorum diyebilir.” şeklindeki görüşü, hafızlık sürecini tamamlayamamış öğrenciler açısından destek mahiyetindedir. Bu uygulama, hafızlığını tamamlayamamış öğrencileri de kazanmak adına önemli bir adım niteliği taşımaktadır. Ancak öğrencilerin kurs ortamına ve kurallarına uyum sağlama, arkadaşlık ilişkileri kurma, öğretmen-öğrenci iletişimi

geliştirme ve derslere aktif katılım gibi uyum-intibak süreçlerinde yaşayabilecekleri olası zorluklar göz önünde bulundurulmalıdır.

3.3. Programların Tanıtılması ve Uygulanması

KaİİTÖP'ün sahadaki uygulama süreci; programın hedef kitleye duyurulmasıyla başlayıp, başvuru kriterlerinin belirlenmesi ve nihayetinde sınıfların oluşturulmasıyla somutlaşan çok aşamalı bir yapıyı kapsamaktadır.

Tablo 5. Programların Tanıtılması ve Uygulanması Temasına İlişkin Kod ve Alt Kod Matrisi

Kodlar	Alt Kodlar
Programların Tanıtım Süreci ve Duyuru Kanalları	-Bireysel ve kurum içi tanıtım çabaları -Merkezî tanıtım yetersizliği ve personel bilgi eksikliği -Hedef kitleye ulaşım oranının düşüklüğü -Merkezî tanıtım stratejisi ve materyal ihtiyacı
Programa Katılım Motivasyonları ve Beklentiler	-Akademik ve dinî hedefler -Kurumsal güven ve profesyonel yapı tercihi -Örgün eğitime alternatif arayışı -Farkındalık olmaksızın (bilinçsiz) katılım
Başvuru Süreci ve Kabul/Devam Kriterleri	-Yönlendirmelerde gayriresmî iletişim ağlarının rolü -Talep yoğunluğunda ön mülakat/seçim ihtiyacı -Üst kura geçişte akademik başarı, tutum ve uyum şartı
Sınıf Oluşturma ve Kontenjan Yapısı	-Resmî kontenjan ve ideal sınıf mevcudu planlaması -Yaş gruplarına göre homojen sınıf oluşturma -Öğrenci profiline göre sınıf içi denge arayışı

3.3.1. Programların Tanıtım Süreci ve Duyuru Kanalları

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde tanıtım ve duyuru faaliyetlerinin büyük ölçüde bireysel çabalara dayandığı vurgulanmıştır. İ1 bu durumu: “Biz, sosyal medya hesaplarımızdan yaptığımız paylaşımlar, hazırladığımız afiş ve broşürler aracılığıyla kursumuzda hafızlık yapan ve mezun olan öğrenciler ve ailelerini ziyaret ederek programımızı birebir anlatıyoruz.” şeklinde belirtmiştir. E2 ise: “Liseye geçiş sınavıyla kendi okulumuzun örgün kısmına veya yüksek puanlı imam hatip liselerine yerleşemeyen öğrenci ve velilerle birebir görüşerek sınıf oluşturuyoruz.” diyerek kurs olarak yaptıkları tanıtım faaliyetlerine vurgu yapmıştır. Diğer idareci ve öğreticiler (İ2, İ3, İ4, E1, E3, E4, E5, E6) de benzer ifadelerle “tanıtım faaliyetlerinin büyük oranda kurs bünyesinde ve öğreticilerin bireysel girişimleriyle yürütüldüğünü” belirtmişlerdir. İdareci ve eğitimcilerin çabaları, programların yaygınlaşmasında kritik bir itici güç olsa da kurumsal destek mekanizmalarının geliştirilmesi uzun vadede başarıyı artırmaya yardımcı olacaktır.

2022 yılında Türkiye genelinde 12.618 kişi hafızlık belgesi almaya hak kazanmıştır.⁵² 2023 yılında ise DİB tarafından KATÖP kapsamında yalnızca 2.088 öğrenciye eğitim verilmiştir.⁵³ Bu veriler, programın hedef kitlesine ulaşma oranının %16,54 gibi düşük bir seviyede kaldığını göstermektedir. Ancak programa katılan öğrenciler arasında geçmiş yıllarda hafızlığını tamamlamış bireylerin de bulunduğu dikkate alınmalıdır. Bu anlamda DİB tarafından gerçekleştirilen duyuru ve tanıtımlara ilişkin olarak İ1, İ3, İ4, E3, E4, E5 ve E6 eleştirel bir tutum sergilerken; İ2, E1 ve E2: “Yapılan tanıtım ve bilgilendirmeler yeterlidir.” değerlendirmesini yaparak mevcut faaliyetleri yeterli görmektedir. Bu durumu İ4: “2018’de başlamış bir program olmasına rağmen, programın muhtevasına müftülük bünyesindeki bazı çalışanlar yeterince hâkim değil.” şeklinde dile getirmiştir. Her ne kadar bazı kurslarda yürütülen tanıtım faaliyetleri sayesinde sınıf açılacak sayıda öğrenciye ulaşılmış olsa da programın daha geniş kitlelere hitap edebilmesi adına merkezî düzeyde yürütülecek tanıtım stratejilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan DİB tarafından programı tanıtan reklam ve tanıtım videoları ile afiş ve broşürlerin farklı mecralarda paylaşılması programın erişilebilirliğini artıracaktır.

3.3.2. Programa Başvuru Süreci ve Kabul Kriterleri

KaİİTÖP, katılımcıların kişisel akademik ve dinî ihtiyaçlarına karşılık vermeyi hedeflemektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, öğrencilerin bu programlara farklı motivasyonlarla katıldığını göstermektedir. İ1: “Ezberledikleri Kur’an’ı anlamak istiyorlar.” diyerek

⁵² DİB, *Diyanet İşleri Başkanlığı 2022 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, 165.

⁵³ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Diyanet İşleri Başkanlığı 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu* (Ankara: DİB Yayınları, 2024), 55.

öğrencilerin temel motivasyonuna işaret ederken; İ3: “Arap dili ve İslâmî ilimler alanında üniversite okumak isteyen öğrencilerimiz, programın kendilerine fayda sağlayacağını düşündükleri için katılım sağlamaktadırlar.” ifadesiyle programın akademik hedeflere ulaşmada önemli bir araç olarak görüldüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde E6: “Bir hafızın Arapça ve İslâmî ilimler alanlarında bilgi sahibi olması gerektiğini düşündükleri için programa katılıyorlar.” derken E3 ise: “Arapça dilini profesyonel bir kurum aracılığıyla almak istiyorlar.” diyerek kurumun yapısal güvenilirliğinin de tercih sebebi olduğunu belirtmiştir. E5: “Bazı öğrencilerimiz, üniversitede kendilerine faydalı olacağını düşündükleri için katılım sağlıyorlar.” şeklinde akademik beklentilere işaret etmektedir. Öte yandan İ2: “Öğrencilerimizden bazıları kendilerine hitap eden iyi bir liseye gidemedikleri için buraya geliyor.” sözleriyle örgün eğitimde istedikleri fırsatları yakalayamayan öğrencilerin bu programları bir alternatif olarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir. E4 ise: “Bazı öğrencilerimiz programa Arapça öğrenmek için geldiklerini düşünüyorlar ancak Arapçanın gelecekte kendilerinin ne işine yarayacağını anlayamıyorlar.” ifadesiyle bazı öğrencilerin yeterli farkındalığa sahip olmadan programa katıldığını belirtmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda; öğrencilerin temel Arapça bilgisi edinme, ezberledikleri Kur'an'ı anlamlandırma, İslâmî ilimler alanında kendilerini yetiştirme ve üniversiteye hazırlık gibi amaçlara sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte örgün eğitimde istedikleri hedeflere ulaşamamış öğrenciler ile aile veya çevresel yönlendirme sonucu programa dâhil olan, ancak programın amacı ve kapsamı hakkında yeterli farkındalığa sahip olmayan katılımcıların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, yaygın din eğitimi programlarının katılımcı profili açısından heterojen bir yapıya sahip olduğunu ve bu nedenle program içeriklerinin, öğrencilerin farklı beklentileri doğrultusunda esneklik ve çeşitlilik göstermesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Farklı kanallar aracılığı ile programdan haberdar olan hafız öğrenciler, KATÖP için il ve ilçe müftülükleri ile Kur'an kurslarına başvuru yapmaktadırlar. İ2: “Bazı öğrenciler programı kendi hafızlık hocalarından duymakta ve aileleri aracılığıyla süreç hakkında bilgi sahibi olmaktadır.” açıklamasını yaparak bilgilendirme sürecinde çeşitli iletişim kanallarının etkili olduğunu ifade etmektedir. E3 ise: “Başvuru sayısının fazla olması durumunda öğrencilerle ön mülakat yapılması gereklidir.” görüşünü dile getirerek seçim sürecinde değerlendirmeye yönelik ek bir uygulamaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. İİTÖP'e katılım için aranan temel şart, öğrencinin KATÖP'ü başarıyla tamamlamış olmasıdır. Katılımcılar “Öğrencilerin ahlâkî açıdan olumlu bir intiba bırakması, eğitime istekli olması ve kursun ahengini bozucu davranışlarda bulunmaması koşuluyla ikinci programa devam edilebilir.” yönündeki benzer değerlendirmeleriyle programa devamın akademik ölçütlerin yanı sıra tutum ve davranışlara bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadırlar. Bazı kurslar kendi bünyelerinde yaş grubu, eğitim seviyesi, yatılı ve gündüzlü olma durumlarını göz önünde bulundurarak homojen sınıf yapıları oluşturmaya özen göstermektedir. Bu tür planlamaların program başlamadan önce dikkate alınması hem eğitim sürecinin niteliği hem de programın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

3.3.3. Sınıf Oluşturma ve Kontenjan Yapısı

Programda bir sınıfın resmî olarak açılabilmesi için asgari 12 öğrencinin kayıt yaptırması gerekmektedir.⁵⁴ Programın uygulandığı kurslarda idareci ve eğitimciler dönem başında ideal olarak 20 kişilik sınıflar oluşturmayı hedeflediklerini dile getirmişlerdir. 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Konya'da KATÖP'e iki erkek kursunda 36 kişi, üç kız kursunda ise 44 kişi; İİTÖP'e ise bir erkek kursunda 17 öğrenci kayıt yaptırmıştır. 2023-2024 eğitim-öğretim yılında erkek öğrencilerin KATÖP'ü kız öğrencilere göre daha fazla talep ettiği söylenebilir. E1'in sınıfların oluşturulmasına ilişkin olarak ifade ettiği: “Talebin fazla olması halinde sınıfları yaş gruplarına göre ayırmayı tercih ediyoruz.” şeklindeki uygulama, benzer yaş düzeyindeki öğrencilerin aynı ortamda eğitim almalarını sağlayarak gelişim özelliklerine daha uygun bir öğrenme atmosferi oluşturmaktadır. Bu yaklaşım öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimlerine de olumlu katkı sunmaktadır.

3.4. Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

KATÖP'ün başarısı, yalnızca müfredatın teorik içeriğiyle değil bu içeriğin nasıl ölçüldüğü ve öğrencide hangi somut öğrenme çıktılarının oluştuğuyla da yakından ilişkilidir.

Tablo 6. Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları Temasına İlişkin Kod ve Alt Kod Matrisi

Kodlar	Alt Kodlar
Süreç Odaklı Değerlendirme ve Telafi Çalışmaları	-Aylık deneme sınavlarıyla performans takibi -Sonuçlara dayalı eksik tespiti ve telafi planlaması -Dil becerilerini pekiştirici ek etkinlikler

⁵⁴ DİB, Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı Uygulama Esasları, 1.

Sonuç Odaklı Değerlendirme ve Belgelendirme	-DİB merkezli eş zamanlı yazılı sınavlar -Merkezî sınavlarla sağlanan eğitim standardizasyonu -Komisyonlarca yürütülen iletişim odaklı sözlü sınavlar -Puan barajına dayalı kademeli belgelendirme
---	---

3.4.1. Süreç Odaklı Değerlendirme ve Telafi Çalışmaları

KAIİTÖP'te öğrencilerin dönem içi performans değerlendirmeleri, kurs bünyesinde her ay düzenli olarak gerçekleştirilen deneme sınavlarıyla yapılmaktadır. Bu sınavlar, kurs hocaları tarafından uygulanmakta olup öğrencilerin akademik gelişimleri objektif şekilde ölçülmektedir. Sınavlara ilişkin tüm dokümanlar (soru kitapçıkları, cevap anahtarları ve görseller) DİB'e raporlanmaktadır. Haricen yapılan deneme sınavları mezuniyet kriterlerini doğrudan etkilememekle birlikte öğrencilerin eksik kaldığı konuların tespit edilerek telafi çalışmalarının planlanmasına olanak sağlamaktadır. Değerlendirme sonuçları doğrultusunda bireysel veya sınıf düzeyindeki eksikliklere yönelik özel çalışma programları uygulanmaktadır. Örneğin, E6: "Ödev kontrolleri sonrasında tespit edilen zayıf konular için ek ödevlendirmeler yapılarak öğrenme pekiştirilmektedir." ifadesiyle öğrencilerin kazanımlarını kalıcı hale getirmek için ödevlendirmede bulunduklarını dile getirmiştir. E3 ise: "Ses kayıtlı ödevler, geçmiş ünitelerin kelime tekrarları ve telaffuz-yazma gibi etkinliklerle öğrencilerin dil becerilerini güçlendirmeye çalışıyoruz." ifadesiyle öğrencilerin yetersiz kaldıkları alanların tespit edildiğini ve dil becerilerinin gelişiminin desteklendiğini ortaya koymaktadır. Tüm bu uygulamalar, öğrencilerin Arapça dilbilgisi ve İslâmî ilimler alanındaki temel yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

3.4.2. Sonuç Odaklı Değerlendirme ve Belgelendirme

Dönem sonunda öğrencilerin akademik performansı, yazılı ve sözlü sınavlarla ölçülmektedir. Yazılı sınavlar, DİB tarafından merkezî olarak hazırlanmakta ve programın uygulandığı tüm kurslarda eş zamanlı olarak gerçekleştirilmektedir. Sınav evrakı, öğrenci isimleri kodlanarak gönderilmekte olup her bir sınav 20 sorudan oluşmaktadır. Sınav tamamlandıktan sonra optik formlar DİB'e iletilmekte; sonuçlar DİB tarafından ilan edilmektedir. Sözlü sınavlar ise il/ilçe müftülüklerinin oluşturduğu komisyonlar tarafından yürütülmektedir. Bu sınavlarda dinleme-konuşma ve yazma becerileri ölçülmekte; öğrenciler komisyon karşısında bireysel olarak değerlendirilmektedirler. Sözlü sınav içeriğinde; öğrencinin duyduğu cümleleri yazması, karşılıklı diyalog kurması ve kendini ifade etmesi esas alınmaktadır. Değerlendirmede Türkçe ifadeler kullanılmadan yalnızca Arapça konuşma ve yazma yetkinliği dikkate alınmaktadır. Yazılı ve sözlü sınav ortalamasının en az 70 olması durumunda öğrencilere "başarı belgesi" verilirken her iki dönemde bu ortalamayı sağlayamayan öğrenciler "katılım belgesi" almaktadır.⁵⁵ Bu süreçle ilişkin olarak İ1: "Merkezî yazılı sınav uygulaması programın tüm kurslarda aynı standartta yürütülmesini sağlamaktadır." değerlendirmesini yaparak ölçme ve değerlendirme sisteminin hem standartlaşma hem de uygulama becerisini tespit etme açısından işlevsel olduğunu belirtmektedir.

3.5. Programların Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri

Bir eğitim programının başarısı, sadece planlanan müfredatla değil uygulama sürecinde karşılaşılan sahadaki engellerin ne ölçüde aşılabildiğiyle ölçülmektedir.

Tablo 7. Programların Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri Temasına İlişkin Kod ve Alt Kod Matrisi

Kodlar	Alt Kodlar
Akademik Prestij ve İstihdam Odaklı Teşvik Beklentisi	-Üniversite hazırlık muafiyeti talebi -DİB istihdamında ek puan veya özel kontenjan beklentisi -Belgelerin akademik ve mesleki karşılığının bulunmaması
Kurumsal İzleme ve Materyal Standardizasyonu	-Uygulayıcı geri bildirimlerinin sistematik takibi -Bireysel materyal seçiminin yol açtığı zaman kaybı -Standart doküman havuzuyla iş yükünün azaltılması
Maddi Destek ve Sosyal Faaliyet İhtiyacı	-Devamlılığı destekleyen burs ve yol harçlığı ihtiyacı -Motivasyon ve aidiyet için sosyal faaliyetler (gezi/proje) -Akademik başarıyı destekleyen öğretmen rol modeli ve okuma programları

⁵⁵ DİB, *Diyanet İşleri Başkanlığı 2018 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, 3.

Programın Öğrenciler Üzerindeki Niteliksel Çıktıları	-Kur'an'ın anlam/meal boyutuna vakıf olma -Üniversiteye hazırlık sağlayan dil yetkinliği -Yurt dışı ve kamp programlarıyla dilin pratik edilmesi -Bilinçli ibadet, ahlaki olgunlaşma ve adab-ı muaşeret kazanımları
Uygulama Süreci ve Tanıtım Stratejilerindeki Eksiklikler	-Kurum dışı eğitimcilerin uyum/oryantasyon ihtiyacı -Kurum içi (DİB) program farkındalığı eksikliği -Hafızlık sürecinde erken bilgilendirme ve psikolojik hazırlık -Mezunların rol model olarak mevcut sınıfları ziyareti

3.5.1. Akademik Prestij ve İstihdam Odaklı Teşvik Önerileri

Programların başarı, verimlilik ve sürdürülebilirliğinin artırılmasına yönelik yapılan değerlendirmelerde katılımcıların ortak vurgusu program sonunda elde edilen başarı belgelerinin somut akademik ve meslekî karşılıklarının olması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda İ2: “Dört yıllık yoğun bir eğitim sürecini tamamlayan öğrencilerin kazandığı yeterlilik dikkate alınarak üniversitede Arapça hazırlık sınıfından muaf tutulmaları programın prestijini ve cazibesini artıracaktır.” değerlendirmesinde bulunarak program mezunlarına tanınacak akademik bir ayrıcalığın motive edici olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte E5’in: “DİB’in yaptığı personel alım sınavlarında KAIİTÖP mezunlarına özel kontenjan ayrılması veya sınav puanlarına ek puan uygulaması, öğrencilerin motivasyonunu artırmakla kalmayacak, öğrenci adayları için güçlü bir teşvik olacaktır.” şeklindeki görüşü dikkat çekicidir. Söz konusu önerilerin hayata geçirilmesi halinde programların toplumsal algıdaki değerinin yükseltilmesi ve nitelikli öğrenci kitlesinin programa yönlendirilmesi mümkün olabilecektir. Özellikle kamu kurumlarında istihdam imkânlarının genişletilmesi ve yükseköğretim kurumlarıyla yapılacak iş birlikleri sayesinde programların uzun vadeli sürdürülebilirliğinin sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

3.5.2. Kurumsal Geri Bildirim ve İzleme Süreçlerinin Geliştirilmesine Duyulan İhtiyaç

KAIİTÖP’ün başarı ve verimliliğinin artırılmasına yönelik E4: “Eğitimci ve idarecilerin sürece dair görüşlerinin sistematik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.” önerisini dile getirerek programın geliştirilmesi gereken yönlerinin sağlıklı biçimde tespit edilebilmesi için düzenli ve yapılandırılmış bir geri bildirim mekanizmasına ihtiyaç bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda programın uygulayıcıları konumundaki idarecilerin ve eğitimcilerin; süreç içerisinde tespit ettikleri sorun alanları, iyileştirme fırsatları ve başarılı uygulama örneklerine ilişkin deneyimlerinin düzenli olarak kayıt altına alınması gerekmektedir.

3.5.3. Eğitim Materyallerinin Standartlaştırılması ve Teknolojik Dönüşüm

Öğretim sisteminin merkezine öğrenenin bilişsel, fiziksel ve duyuşsal özelliklerinin yerleşmesi, öğretim yöntemleri ve araç-gereç seçiminde önemli bir dönüşüm sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler, eğitim faaliyetlerine yeni imkânlar sunarak öğretim ortamlarını zenginleştirmiştir. Eğitim teknolojilerinin etkili kullanımı, öğrenme ve öğretme süreçlerini iyileştirdiği gibi eğitimin kalitesini de artırmaktadır. Bu açıdan eğitim ortamlarında kullanılan araç-gereçlerin önemi dikkat çekici bir unsur olmaktadır. Eğitim materyallerinin standardizasyonu konusunda E1: “Görsel materyallerde seçici olunması gerekmektedir. Hazır dokümanların paylaşılması derslere hazırlık sürecinde iş yükünü hafifletecektir.” görüşüyle nitelikli ve önceden hazırlanmış materyallerin eğitimciler açısından süreci kolaylaştıracağını vurgulamaktadır. Buna karşın E2 ise: “Materyal seçiminde yaşanan titizlik, eğitimcilerin zaman ve enerji kaybına yol açmaktadır.” ifadesiyle mevcut uygulamanın öğreticiler üzerinde ek yük oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Bu iki görüş birlikte değerlendirildiğinde, materyal standardizasyonunun hem kaliteyi koruyacak hem de eğitimcilerin iş yükünü azaltacak şekilde planlanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3.5.4. Maddi Destek ve Sosyal Faaliyetlerin Entegrasyonu

KAIİTÖP’ün sürdürülebilirliği açısından maddi desteğin önemi E4’ün vurguladığı üzere “kritik bir ihtiyaç” olarak karşımıza çıkmaktadır. E3’e göre: “Öğrencilere sağlanacak burs ve harçlık desteği, onların eğitim sürecine odaklanmalarını kolaylaştırdığı gibi ekonomik kaygıların öğrenim performansı üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletecektir.” İlaveten E4: “Sembolik düzeydeki yol harçlığı bile öğrencilerin devamlılığı üzerinde olumlu etki oluşturmaktadır.” ifadesini kullanarak maddi desteğin miktarı sınırlı olsa dahi öğrencilerin programa düzenli katılımını teşvik edici bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin eğitim sürecine katılımını teşvik etmek adına kurumsal desteklerin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin motivasyonunu artırmaya yönelik E4 tarafından dile getirilen: “Sosyal faaliyetler programa entegre edilmelidir.” görüşü önemli bir öneri olarak öne çıkmaktadır. Bu öneri, akademik gelişmelerinin yanında sosyal ve duygusal gelişmelerinin de desteklenmesiyle öğrencilerin programa yönelik aidiyet duygularının güçleneceğini öngören bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Kulaalp,

öğrencilerin okula devam etme, ders çalışma ve öğretmenleri dinlemede motive edilmelerinin önemini vurgulamaktadır.⁵⁶ Günümüzde bu motive edici araçlar, okul yöneticileri tarafından uygulanması gereken bir sistem haline gelmiştir ve bu sistemin başarılı olması için doğru bir şekilde uygulanması ve sürdürülebilir olması önem arz etmektedir. Öğrencilerin teorik bilgiyle sınırlı kalmayıp sosyal becerilerini geliştirebilecekleri etkinliklere katılımlarının sağlanması, onların aidiyet duygusunu güçlendirecek ve öğrenme sürecini daha verimli hale getirecektir. DİB bünyesinde gerçekleştirilen Gençliğe Yönelik Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı, öğrencilerin motivasyon ve gelişimine katkı sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel etkinliklere yer vermektedir.⁵⁷ Bu kapsamda KAIİTÖP'ün uygulandığı çevrenin sosyo-kültürel imkânları dikkate alınarak düzenlenecek kültürel geziler, öğrencilerin ufkunu genişletecek ve farklı bakış açıları kazanmalarına yardımcı olacaktır. Ayrıca çocuk, engelli, yaşlı ve çevre gibi alanlarda gerçekleştirilecek sosyal sorumluluk projeleri öğrencilerin toplumsal duyarlılıklarını artırırken uygulamalı dinî hizmet becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlayacaktır. E5'in de belirttiği üzere: "Kitap okuma programları gibi çeşitli faaliyetler, öğrencilerin düşünme yeteneklerini destekleyerek akademik başarılarını pekiştirecektir." Göçerler'in yaptığı araştırmada; öğrencilerin kitap okumaya özendirici faaliyetlerin başında öğretmenlerin kitap hediye etmesi, ilgi çekici eserleri önermesi ve filmi çekilen eserleri belirtmesi gibi uygulamalar yer almaktadır.⁵⁸ Ayrıca öğretmenlerin kitap okuduklarını görmek de öğrencileri okumaya teşvik eden önemli bir faktördür. Öğretmenlerin kitap konularını gerçek hayatla örnekendirerek açıklamaları, öğrencilerin kitap okumaya olan ilgilerini artıran bir diğer etkili yaklaşımdır. Bu durumlar, öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarını geliştirmede önemli rol oynamaktadır.

3.5.5. Programın Öğrenciler Üzerindeki Niteliksel Çıktıları

Hafız öğrencilerin Arapça ve İslâmî ilimler alanında sahip oldukları ön bilgi birikimi, KAIİTÖP'ün onlar için özel olarak tasarlanmış bir rehberlik sistemiyle desteklenmesini anlamlı kılmaktadır. İ4'e göre programın en önemli katkısı: "Hafız öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'in anlam boyutuna vâkıf olmalarını sağlamasıdır." Bu durum, geleneksel hafızlık eğitiminin yanı sıra anlama ve yorumlama boyutlarının öğretilmesini içeren bir din eğitimi modeli sunulduğunu göstermektedir. Programın çok boyutlu etkilerine ilişkin idareci ve eğitimcilerin değerlendirmeleri şu şekilde özetlenebilir:

İ3, öğrencilerde gözlemlenen "dinî eğilimlerde derinleşme, mânevî yoğunluk artışı ve davranışsal olgunlaşma" durumuna dikkat çekerek bu kazanımların programın karakter eğitimi boyutuna ilişkin somut çıktılar olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. E1'in vurguladığı gibi: "Klasik metinlerle modern Arapça öğretim yöntemlerinin entegre edildiği yoğun dil eğitimi, öğrencilerin geleneksel kaynaklara ve çağdaş İslâmî literatüre erişim becerilerini geliştirmektedir." İ4'ün ifade ettiği "hafızların gözden kaybolmasının önüne geçme" vurgusu, programın toplumsal bir ihtiyaca cevap verdiğini ve insan kaynağının verimli kullanımını sağladığını göstermektedir. E3'ün program üzerinden dikkat çektiği "zihinsel açılım ve hayat vizyonu oluşturma etkileri", programın salt akademik bir eğitim olmanın ötesinde katılımcıların kimlik inşasına ve gelecek tasavvurlarına yön verdiğini ortaya koymaktadır.

3.5.5.1. Akademik ve Bilişsel Gelişim

KAIİTÖP'ü tamamlayan öğrencilerin elde ettiği kazanımlar hem akademik hem de mânevî boyutlarıyla dikkat çekmektedir. İ3: "Programa katılan öğrenciler temel düzeyde Arapça dil becerisi kazanmaktadır." değerlendirmesini yaparak programın dil yeterliliği kazandırma boyutuna dikkat çekmektedir. İ4 ise bu kazanımın "sadece dil becerileriyle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda din hizmetlerini yerine getirebilecek düzeyde bilgi sahibi olmalarına yardımcı olduğu" yönündeki tespitiyle programın mesleki yeterlilik boyutuna katkı sağladığını belirtmektedir. E1 de programın önemli çıktılarından biri olarak: "Öğrenciler binlerce Arapça ibarenin anlamını büyük ölçüde kavrayabilecek seviyeye ulaşmaktadır." ifadesini kullanarak öğrencilerin anlamaya dayalı dil yetkinliğinde belirgin bir ilerleme kaydettiklerini ortaya koymaktadır.

E6'nın: "Programlardan mezun olan öğrenciler, üniversite sınavlarında Arap dilinden, üniversite tahsilinde ilahiyat alanında ciddi bir başarı potansiyeli taşımaktadır." ifadesi öğrencilerin gelişim düzeylerine karşı olan olumlu bakış açısını yansıtmaktadır. E5 bu ifadeyi destekleyici mahiyette: "Daha önce programı tamamlayan bazı öğrenciler ilahiyat fakültelerine yerleşmiştir." bilgisini paylaşarak programın akademik başarıya yansıyan somut sonuçlar ürettiğini ortaya koymaktadır. E4 ise: "Program, içerik ve kapsam bakımından DİB İhtisas Merkezinde verilen eğitimin muhtasar hâli niteliğindedir."

⁵⁶ Halime Göktaş Kulalp, "Üniversite Öğrencilerinin Motivasyonunda Sosyal Etkinliklerin Önemi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/3 (2018), 1607.

⁵⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), *Gençliğe Yönelik Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Ankara: DİB Yayınları, 2024), 47.

⁵⁸ Harun Göçerler, "Yabancı Dil Son Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Durum Tespiti Çalışması", *Journal of Uludağ University Faculty of Education* 33/3 (Aralık 2020), 929.

değerlendirmesini yaparak programın yapı ve içerik açısından daha kapsamlı bir eğitimin özetlenmiş bir versiyonu olduğunu ifade etmektedir. Öğrencilere Arapça dil becerisi, dinî bilgi ve akademik yeterlilik kazandırmanın yanı sıra hafızlık nitelikleriyle birleşen bu kazanımlar, Kur'an'ı anlama ve hayatlarına tatbik etme sürecinde önemli rol oynamaktadır.

3.5.5.2. Pratik Uygulamalar ve Gelişime Etkisi

KAIİTÖP kapsamında öğrencilerin teorik bilgilerini pratik deneyimlerle pekiştirmeye yönelik çabalar dikkat çekmektedir. Bu bağlamda İ2: “Geçtiğimiz sene öğrencilerimizi Ürdün’e götürdük. Ürdün’de 40 günlük bir eğitim programı ve ardından Mekke’ye giderek umre yaptık. Bu süreç öğrencilerin dil becerilerini yerinde uygulama fırsatı sunarken aynı zamanda motivasyon sağlamıştır.” ifadesiyle yaptıkları faaliyetlerin motivasyonel ve pratik katkılarını dile getirmiştir. Bu tür uluslararası deneyimlerin kurumsallaştırılmasına yönelik farklı adımlar da mevcuttur. İ4: “Sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle başarılı öğrencilerin Ürdün’e gönderilmesini stratejik bir hedef olarak benimsiyoruz.” açıklamasını yaparak uluslararası eğitim imkânlarının kurumsal düzeyde planlanan uzun vadeli bir hedef olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Programın pedagojik yaklaşımı, günlük hayatın içine entegre edilmiş dil pratikleriyle desteklenmektedir. E2: “Arap hocalarımız başta olmak üzere programda görev alan hocalarımızla bazen yatılı kamp düzenliyoruz. Böylece öğrenciler Arapça konuşmaya maruz kalıyor, ders tekrarlarını yapıyor ve öğrendiklerini pekiştiriyor.” ifadeleriyle öğrencilere pratik yaptıklarını ve onların gelişimlerine katkı sağlayacak yeni arayışlar içerisinde olduklarına değinmiştir. Bu yöntemler, aynı zamanda öğrencilerin iletişim açısından yeterlilik kazanmalarını hızlandıran somut adımlardır. Bu konuda E5: “Öğrencilerimizle yapmış olduğumuz gezi programlarında gördüğümüz kelimelerin Arapça hâlini ve tahlillerini yapmaya çalıştık.” ifadesiyle dil öğrenimini çevreyle etkileşimli hale getiren yeni yöntemler kullandıklarını belirtmiştir.

Öğrenciler KAIİTÖP’ün içeriğindeki her alanda kayda değer ilerlemeler kaydetmektedir. E6’nın vurguladığı üzere: “Öğrenciler artık Arapça metinleri okuyup anlayabilmekte, harf ve hareke değişikliklerinin anlamı nasıl etkilendiğine dair bir farkındalık geliştirmektedir.” E3: “Bu süreç yalnızca dilsel yetkinlikle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda analitik düşünme kapasitesini de artırmaktadır.” değerlendirmesini yaparak programın bilişsel gelişime çok boyutlu katkı sağladığını ortaya koymaktadır. E2 ise: “Özellikle fıkıh dersleri ibadetlerin temellerine ilişkin kavrayışı derinleştirmektedir.” ifadesiyle alan derslerinin öğrencilerin dinî anlayışını güçlendirdiğini belirtmektedir. Meydana gelen bu değişiklikler öğrencilerin bilişsel gelişimlerine katkı sağlamakta, onlara dil ve anlam farkındalığı kazandırmaktadır.

3.5.5.3. Dinî, Ahlâkî ve Sosyal Dönüşüm

Öğrencilerin dinî ve ahlâkî gelişimlerine ilişkin bulgular, KAIİTÖP’ün hayatı anlamlandırmadaki rolünü ortaya koymaktadır. İ2’nin: “Çocukların dinî yaşamlarını anlamlandırmalarında, ibadetlerini yerine getirmede ve davranışlarında farklılıkların yaşandığını şahit oluyoruz. Çocukların daha bilinçli ve istekli olarak ibadetlerini yerine getirdiklerini gözlemliyoruz.” ifadesi öğrencilerin dinî pratiklere yönelik bilinçli ve istekli tutumlarını göz önüne sermektedir. İ4: “Program haricinde öğrenciler sohbet, konferans, kamp, gezi ve yarışma gibi uygulamalarla desteklenmekte; bu süreçte öğrencilerde ahlâkî gelişmeler gözlemlenmektedir.” açıklamasını yaparak ders dışı etkinliklerin öğrencilerin karakter gelişimine katkı sağladığını belirtmektedir. E3 ise: “Program, öğrencilerin hayal kurma ve hedef belirleme kapasitelerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.” değerlendirmesiyle eğitimin öğrencilerin gelecek tasavvuru ve yönelimleri üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu durum öğrencilerde duyuşsal dönüşüme yol açtığı gibi mânevî derinlik ve motivasyon kazandırmaktadır.

KAIİTÖP’ün en belirgin çıktılarından biri, öğrencilerin sosyal davranışlarında meydana gelen olumlu değişimlerdir. E2: “oturma-kalkma adabı ve üslup gibi konularda gözlemlenen gelişmeler” ifadesiyle öğrencilerde ortaya çıkan davranışsal değişimlerin somut örneklerine işaret etmektedir. E3 ise: “Öğrenciler toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve birbirini gözetme gibi erdemleri benimsemektedir.” tespiti yaparak programın sosyal ve ahlâkî değerlerin içselleştirilmesine katkı sağladığını vurgulamaktadır. Ayrıca İ3: “Hocaların örnek davranışları da öğrencilerin karakter gelişimini desteklemektedir.” görüşü diğer katılımcıların görüşlerini desteklemektedir. Programların sadece öğrencilerin akademik ve dil yeterliliklerine değil aynı zamanda dinî, ahlâkî ve sosyal gelişimlerine de katkı sağladığının katılımcılar tarafından belirtilmesi, programın hedeflerine ulaşmada belirli oranda başarıya ulaşıldığının göstergelerinden birisidir.

3.5.6. Programların Uygulama Süreci ve Tanıtım Stratejilerinin Geliştirilmesi

Programların uygulanma sürecinde ortaya çıkan zorluklar ve bu zorluklara yönelik geliştirilen stratejiler, eğitim kalitesinin artırılması açısından büyük öneme sahiptir. E4’ün işaret ettiği “hedef eksikliğine bağlı devamsızlık” problemi ise mezun öğrencilerin başarı hikayeleriyle çözülmeye

çalışılmaktadır. İ1'in ifadesiyle: "Kurs bünyesinde çalışmayan eğitimcilerin kurumsal işleyişe dair bilgi eksiklikleri, programın standartlarını koruma noktasında sorunlara yol açabilmektedir." Yaşanan problemlerin çözümünde kurumun tedbirli ve öngörülü yönetim anlayışı geliştirmesinin önemini göstermektedir. Öğrenci odaklı çözümlerde yaş kriterlerinin belirlenmesi, eğitimci entegrasyonunda oryantasyon ve kaynak temininde paydaş iş birliğine dayalı uygulamaların yapılması, KAİİTÖP'ün sürdürülebilirliği açısından önemli adımlardır.

KAİİTÖP'ün etkinliği ve yaygınlığı, büyük ölçüde tanıtım faaliyetlerinin kapsamı ve niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Ancak yapılan değerlendirmeler, programların hedef kitleye ulaşmasında ciddi bir tanıtım eksikliği yaşandığını ortaya koymaktadır. İ1'in: "Bazı yerlerde Kur'an kursu hocalarımızın bile haberinin olmadığına şahit oldum." şeklindeki ifadesi, programın kendi paydaşları arasında bilinirliğinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir. İ1'in vurguladığı şekliyle: "DİB bünyesindeki öğrencilere yönelik detaylı duyurularla KAİİTÖP'ün işleyişi ve kazanımlarının aktarılması, iç paydaşların sürece dâhil edilmesini kolaylaştıracaktır." Katılımcılardan E4: "Öğrenciler hafızlık sürecindeyken veli ve öğrencilere program tanıtımlarının yapılması kritiktir." değerlendirmesiyle bilgilendirmenin erken dönemde gerçekleştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Buna ek olarak E1: "Öğrencilerin ilgili programlara başlamadan önce farkındalık kazanmaları ve psikolojik olarak hazır hâle gelmeleri önemlidir." görüşünü ortaya koyarak hazırlık sürecinin bilişsel olduğu kadar duyuşsal boyutuna da vurgu yapmaktadır. E3'ün: "KAİİTÖP'e devam eden öğrencilerin hafızlık kurslarını ziyaret ederek deneyimlerini paylaşması" önerisi ise aday öğrenciler için somut rol modeller ve ulaşılabilir hedefler oluşturulmasına imkân tanıyacak bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

KATÖP ve İİTÖP'ün uygulandığı Kur'an kurslarında görev yapan eğitimci ve idarecilerin programlara bakışını inceleyen bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ülkemizde DİB tarafından Kur'an kurslarında uygulanan Hafızlık Eğitim Programı, Kur'an'ın lafzını ezberlemeyi ön plana çıkararak muhatap kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Hıfzını tamamlamış bireylerin Kur'an'ın anlam dünyasına hâkim olabilmeye arzuları belirlenen hedeflerin arasında yer almaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesinde hafız öğrencilerin Arapça dil bilgisi ve İslâmî ilimler alanlarında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.

2. Katılımcılar KAİİTÖP'ü hafızlık eğitimini tamamlamış öğrencilerin temel İslâmî ilimler alanında bilgi ve beceri gelişimlerini destekleyecek programlar olarak değerlendirmiştir. Programların öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal gelişimlerine katkı sağladığı hem günlük yaşantılarında hem de eğitim hayatlarında olumlu ilerlemeler kaydetmelerine yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

3. Programda yer alan ders içeriklerinin teorik açıdan yeterliliği hususunda idarecilerin ve eğitimcilerin tamamı olumlu görüş beyan etmişlerdir. Derslerin pratik yeterliliğine ilişkin değerlendirmelerde ise ders dışı süreçlerde kurs yönetimi ve eğitimcilerin bireysel uygulamaları dışında resmî olarak pratik uygulamalara yer verilmediği ifade edilmiştir.

4. Katılımcıların tamamı bizzat programla ilgili etkinlik kitapları, videolar, interaktif etkinlikler, sunumlar ve çevrim içi eğitimler gibi özel içeriklerin yer almadığını ifade etmektedir. MEB tarafından hazırlanan Arapça ders kitaplarında yer alan karekodlar sayesinde öğrencilerin ders videoları ve etkinlik içeriklerine doğrudan erişim sağlayabilmesi bu uygulamaya örnek olarak gösterilmektedir. Bu sayede öğrenciler, ihtiyaç duydukları bilgiye kolay ulaşabilme imkânına sahip olmaktadır.

5. KAİİTÖP müfredatında yer alan dersler, gerekli donanımına sahip kurs öğreticileri veya il/ilçe müftülüğü tarafından görevlendirilen vaiz ve vaizeler tarafından verilmektedir. Fakat farklı bir birimden görevlendirilerek derslere giren eğitimcilerin, diğer sorumlulukları sebebi ile bazı aksaklıkların yaşanmasına neden olabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Programda görev alan eğitimcilerin meslekî bilgi düzeylerindeki yeterlilik, öğrencilerin gelişimlerine doğrudan katkı sağlayacaktır. Eğitimcilerin sahip olduğu derin bilgi birikimi ve bu bilgiyi etkili bir şekilde aktarabilme yetenekleri, öğrencilerin dinî anlayışlarını ve genel kültürel gelişimlerini olumlu yönde etkileyecektir.⁵⁹

6. Programların yapısı incelendiğinde KAİİTÖP'ün içerik olarak birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu; KATÖP'ü başarıyla tamamlayan öğrencilerin İİTÖP'e katılım sağladığı görülmektedir. Konya ili örneğinde İİTÖP sadece bir erkek kursunda bulunmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi için bölgesel bazda kursların açılması ile ilgili talepleri dikkate alan DİB tarafından Kur'an Eğitim Merkezleri açılmıştır. Bu merkezlerde öğrenciler örgün lise eğitimlerine devam etmekte, hafızlıklarını pekiştirmekte ve Arapça

⁵⁹ Merve Sertbaş - Süleyman Akyürek, "Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri", *Eskiye* 53 (Haziran 2024), 622-623.

eğitimi almaktadırlar. İlk yılın tamamlanmasının ardından öngörülen program kapsamında öğrenciler yoğun bir eğitim sürecinde bulunacaklardır.

7. Araştırma bulguları, programların tanıtım ve duyuru süreçlerinde görev alan idareci ve eğitimciler tarafından yürütülen tanıtım çalışmalarının, programlara yönelik farkındalığın artırılmasında ve öğrencilerin başvuru kararları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Buna karşın resmî kanallarla yapılan tanıtım faaliyetlerindeki yetersizliklerin programların hedef kitleye ulaşmasını olumsuz etkilediğine işaret etmektedir.

8. Bir öğrencinin KAIİTÖP'e katılım sağlaması için hafız olması, temel şartlar arasında yer almaktadır. Ancak 2023-2024 eğitim-öğretim yılı itibarıyla programlarda her sınıfta hafız olmayan en fazla üç öğrenciye yer verilmesine izin verilmektedir. Bu konuda katılımcılar, bir yandan hafız olmayan ya da hafızlığını tamamlayamamış öğrencilerin uygun desteklerle yeniden sürece kazandırılabilceğini ifade ederlerken diğer yandan hafız öğrencilerle hafız olmayan öğrencilerin aynı gruplarda yer almasının uyum sorunlarına neden olabileceğini dile getirmişlerdir.

9. Katılımcılardan elde edilen bulgular, öğrencilerin yatılı ya da gündüzlü olarak eğitime devam etmelerinin programdan elde edilen kazanımlar üzerinde farklı etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Yatılı eğitim, öğrencilerin programa uyum sağlaması ve derslere düzenli katılımı açısından avantaj sunarken gündüzlü eğitimin ise öğrencilerin sosyal hayata entegrasyonu ve bireysel sorumluluk bilinci kazanmalarına katkı sağladığı görülmektedir.

10. Araştırma sonuçları, KAIİTÖP kapsamında uygulanan ölçme ve değerlendirme süreçlerinin öğrencilerin akademik gelişimlerini takip etmede işlevsel olmakla birlikte ağırlıklı olarak sonuç odaklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Süreç odaklı değerlendirme ve bireysel geri bildirim mekanizmalarının sınırlı kalması, öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin erken aşamada tespit edilmesini zorlaştırmaktadır.

11. Katılımcı görüşleri, programların öğrenciler açısından daha cazip ve sürdürülebilir hâle gelebilmesi için akademik prestij ve istihdam olanaklarıyla ilişkilendirilmesinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Program sonunda elde edilen belgelerin yükseköğretim ve meslekî alanlarda somut karşılıklarının bulunmaması, öğrencilerin motivasyonunu sınırlayan unsurlar arasında yer almaktadır.

12. Araştırma bulguları, öğrencilere sağlanan maddî desteklerin ve sosyal faaliyetlerin programa devamlılık ve motivasyon üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Özellikle ekonomik imkânları sınırlı olan öğrenciler açısından burs, harçlık ve benzeri desteklerin eğitime odaklanmayı kolaylaştırdığı görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan hareketle politika geliştiriciler (1,2,3), karar vericiler (4,5), uygulayıcılar (6,7) ve araştırmacılara (8,9,10) yönelik öneriler aşağıda yer almaktadır:

1. KATÖP'ü tamamlayan öğrencilerin eğitimlerini sürdürme konusundaki talepleri göz önünde bulundurularak İTÖP'ün uygulandığı kurs sayısı artırılabilir.

2. KAIİTÖP ve devam programlarının ülke genelinde dengeli biçimde yaygınlaştırılmasını hedefleyen bölgesel ihtiyaç analizlerine dayalı politikalar geliştirilebilir.

3. Programlara kabul şartları ve öğrenci profili konusunda esneklik sağlayan uygulamaların pedagojik sonuçları dikkate alınabilir, hafız olmayan öğrenciler için ayrı program veya destek modelleri netleştirilebilir.

4. KAIİTÖP'ün tanıtım ve duyuru süreçleri, merkezî ve sistematik bir yapı içerisinde planlanabilir. Müftülükler, hutbeler, Diyanet TV ve dijital mecralar ortak hareket edecek şekilde kullanılabilir.

5. Programlarda görev alan eğitimcilerin başka birimlerdeki görevleri nedeniyle yaşanabilecek aksaklıkları azaltmak amacıyla programlara özgü kadrolandırma veya görevlendirme modelleri değerlendirilebilir.

6. KAIİTÖP'te yer alan derslere özgü etkinlik kitapları, dijital içerikler, videolar ve interaktif materyaller geliştirilerek öğrencilerin öğrenme süreçleri zenginleştirilebilir.

7. Eğitimcilerin meslekî yeterliliklerini sürekli geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitim ve meslekî destek mekanizmaları güçlendirilebilir.

8. KAIİTÖP ve devam programlarının etkililiğini daha kapsamlı biçimde ortaya koymak amacıyla öğrenci ve veli görüşlerini de içeren nitel ve nicel araştırmalar yapılabilir.

9. Programlarda görev alan eğitimcilerin meslekî yeterlilik algıları, daha geniş örneklemelerle ve karşılaştırmalı desenlerle ele alınabilir.

10. Hafız olmayan öğrencilerin programa dâhil edilmesinin akademik, sosyal ve duyuşsal etkilerini inceleyen araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akdokur, Fatma. "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları". *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu-I*. 1/95-107. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Algur, Hüseyin. "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenmesi". *ATEBE* 10 (Aralık 2023), 1-37.
- Arsan, Aysu (Gürsel) - Tertemiz, Neşe. "İlköğretimde Bilimsel Süreç Becerilerinin Geliştirilmesi". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/4 (Aralık 2004), 479-492.
- Aslanargun, Engin. "Okul - Aile İşbirliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışma". *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/18 (2007), 119-135.
- Aydın, Mehmet Zeki. "Eğitimde Program Geliştirme ve Arapça Dersi Öğretim Programı Üzerine". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (Eylül 1996), 123-142.
- Başkale, Hatice. "Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 9/1 (Şubat 2016), 23-28.
- Başkonak, Mustafa. *Örgün Eğitimde Hafızlık Sağlama*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022.
- Bozkurt, Nebi. "Hafız". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Şubat 2026. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hafiz--kuran>
- Braun, Virginia - Clarke, Victoria. "Using Thematic Analysis in Psychology". *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Büyüköztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 30. Basım, 2021.
- Chmiliar, Linda. "Multiple-Case Designs". *Encyclopedia of Case Study Research*. ed. Albert J. Mills vd. 582-583. USA: SAGE Publications, 2010.
- Creswell, John W. *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches*. California: SAGE Publications, 2003.
- Çelebi, Ahmet. *İslâm'da Eğitim-Öğretim Tarihi*. çev. Ali Yardım. İstanbul: Damla Yayınevi, 1998.
- DH, Diyanet Haber. "İslami İlimler Temel Öğretim Programı Pilot Uygulamaları Başladı". Erişim 20 Ekim 2025. <https://www.diyanehaber.com.tr/islami-ilimler-temel-ogretim-programi-pilot-uygulamaları-basladi>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. "Kur'an Eğitim Merkezleri İletişim Bilgileri". Erişim 30 Ekim 2025. <https://egitimhizmetleri.diyane.gov.tr/sayfa/458>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Diyanet İşleri Başkanlığı 2018 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: DİB Yayınları, 2018. <https://stratejigelistirme.diyane.gov.tr/Documents/2018%20Y%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Diyanet İşleri Başkanlığı 2022 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: DİB Yayınları, 2023. <https://stratejigelistirme.diyane.gov.tr/Documents/2022%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Diyanet İşleri Başkanlığı 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: DİB Yayınları, 2024. <https://stratejigelistirme.diyane.gov.tr/Documents/2023%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Görme Engellilere Yönelik Kur'an Kursları Özel Öğretim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2023. <https://egitimhizmetleri.diyane.gov.tr/Documents/Go%CC%88rme%20Engellilere%20Yo%CC%88nelik%20Kuran%20Kurslar%C4%B1%200%CC%88zel%200%CC%88g%CC%86retim%20Program%C4%B1%20-%202023.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hafızlık Eğitim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2024. <https://egitimhizmetleri.diyane.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20-%202024.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hafızlık Eğitimi Destek Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2022. <https://egitimhizmetleri.diyane.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi%20Destek%20Program%C4%B1-2022.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hafızlık Eğitimi Kursları Dini Mûsikî Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2020. <https://egitimhizmetleri.diyane.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi%20Kurslar%C4%B1%20Dini%20M%C3%BBsik%C3%AE%20Program%C4%B1%20-%202020%20.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hafızlık Eğitimi Kursları Talim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2020. <https://egitimhizmetleri.diyane.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi%20Kurslar%C4%B1%20Talim%20Program%C4%B1%20-%202020%20.pdf>

- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hafızlık Tekrar Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2024. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20Tekrar%20Program%C4%B1%20-%202024.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *İslami İlimler Temel Öğretim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2021. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/Kur'an%20Kurslar%C4%B1%20%C4%B0slami%20%C4%B0limler%20Temel%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202021.Pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an Kursları İslami İlimler Temel Öğretim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2021. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/Kur'an%20Kurslar%C4%B1%20%C4%B0slami%20%C4%B0limler%20Temel%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202021.Pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*. Ankara: DİB Yayınları, 2021. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/Kur'an%C4%B1%20Anlama%20Temel%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%20-%202021.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı Uygulama Esasları*. Ankara: DİB Yayınları, 2018. <https://uluirnknuraniye.com/wp-content/uploads/2018/07/KURAN-I-ANLAMA-TEMEL-%C3%96%C4%9FRET%C4%B0M-PROGRAMI-UYGULAMA-ESASLARI.pdf>
- Dursun, Zehra - Şimşek, Eyüp. "Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Kapsamında Ortaokul Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022), 380-394. <https://doi.org/10.52637/kiid.1162534>.
- Doğan, Davut. "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2014), 201-225.
- Dömbekci, Hilal Akman - Erişen, Mehmet Akif. "Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/Özel Sayı 2 (Aralık 2022), 141-160. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227330>
- Göçerler, Harun. "Yabancı Dil Son Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Durum Tespiti Çalışması". *Journal of Uludağ University Faculty of Education* 33/3 (Aralık 2020), 917-941. <https://doi.org/10.19171/uefad.737648>
- Gül Deretarla, Ebru - Eti, İnanc. "Okula Hazırbulunuşluk ve Okul Sisteminin Tarihi". *Okula Hazırbulunuşluk Tüm Yönleri İle Okula Geçiş*. ed. Ebru Gül Deretarla - Gülsüm Hoş. 1-27. Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş., 2024.
- Güler, Ahmet vd. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- İnnab, Nagihan - Yılmaz, Niyazi. "Mimari Açından Okulların Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma". *ATLAS Journal International Refereed Journal On Social Sciences* 8/50 (Kasım 2022), 2808-2825. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7503414>
- Karacaoğlu, Ömer Cem. "Öğretmenlerin Yeterlilik Algıları". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (2008), 70-97.
- Karaosman, Muhammet. "İlahî Kelamın Muhafazasına Farklı Bir Yaklaşım Konu ve Anlam Merkezli Hafızlık Önerisi". *Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Haziran 2017), 39-48.
- Korkmaz, Mehmet. "Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları". *Bilimname* 2017/33 (Mayıs 2017), 35-66. <https://doi.org/10.28949/bilimname.345561>
- Köylü, Mustafa - Gözütok, Şakir (ed.). *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Kulualp, Halime Göktaş. "Üniversite Öğrencilerinin Motivasyonunda Sosyal Etkinliklerin Önemi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/3 (2018), 1592-1611. <https://doi.org/10.15869/itobiad.391011>
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Osmanoğlu, Cemil - Algur, Hüseyin. "Hafızlık Eğitimi Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Bilimname* 49 (Nisan 2023), 1-30. <https://doi.org/10.28949/bilimname.1254493>
- Öztürk, Hayrettin. "Bilgi, Kalite, Hazırbulunuşluk ve Verimlilik Bağlamında Hafız Adaylarının Eğitimi". *Çeşitli Yönleriyle Hafızlık Eğitimi*. ed. Hatice Şahin Aynur. 61-80. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2021.
- Sertbaş, Merve - Akyürek, Süleyman. "Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri". *Eskiye* 53 (Haziran 2024), 605-633. <https://doi.org/10.37697/eskiye.1412619>
- Tetik, İlhan. *Ters Yüz Sınıf Modelinin Arapça Öğretiminde Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2022.

- Yağlı, Ali. "Çizgi Filmlerin Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılması Martine (Ayşegül) Örneği". *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)* 4/12 (2018), 702-709. <https://doi.org/10.31576/smryj.108>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 6. Basım, 2008.
- Yıldız, Mehmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programı'ndaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/19 (Haziran 2021), 307-342. <https://doi.org/10.51553/bozifder.898308>
- Yin, Robert K. *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları*. çev. İlhan Günbayı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Baskı, 2017.